

מאמר קול דודי דופק

על ענייני התשובה, הגאולה ותקופת 'עקבתא דמשיחא'

פירוט הנושאים

בדעת ר' אליעזר על חובת התשובה, ואפי' עשרה בנ"א	מי מכלכל את יום בואו
זכו וארו עם ענני שמיא, לא זכו כו'	מכות מחרידי לב
יעזב איש און מחשבותיו (ישעיה)	זהירות בשמירת חיי קדושה, וכבוד בית המדרש ועוד בזה
אנשי חסד נאספים באין מבין	מלך קשה כהמן
אשכון את דכא ושפל רוח	אין לך שעה קשה כאותה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני
כל מוטה תנתקו	וצרפתים כצרוף את הכסף
לא כבדה אוזן ה' משמוע	האמונה והצפיה לגאולה
כפיכם וכו' שפתותיכם כו' דרך שלום לא ידעו	עמי ישראל כי קרבו לבא
יחד שבטי ישראל	מלכיות מתגרות זו בזו
נקוה לישועה רחקה	יום לה' על כל גאה ורם
ובא לציון גואל	והתקדשתם והייתם קדושים
שובי בתולת ישראל (ירמיה)	תנה בני לבך לי
אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני (הושע)	על ג' מלין מתעכבין ישראל בגלותא
אחר ישובו ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם	החזרת פנים וסילוק שכינה
לא אעשה חרון אפי	דבר אל בנ"י ויסעו
מי חכם ויבן אלה וגו'	גדול יום ה' ומי יכילנו
שובו עדי בכל לבבכם (יואל)	חובת צום בעת צרה, תפילת ישראל ותשובת הקב"ה (ישעיה)
כל אשר יקרא בשם ה' ימלט	חובת התשובה בזמן כזה בכל כתבי הקודש
בהר ציון תהיה פליטה, ומדברי הח"ח על הצלה בא"י	האופנים והחשיבות לשנות ולתקן
אשר לא יקוה לאיש (מיכה)	לשבי פשע ביעקב
והכרתי סוסיך ומרכבותיך	כי קרוב אליך הדבר מאד (דברים)
ריב לה' עם עמו	כי הוא חיירך
במה אקדם ה'	אם האדם לא יעורר עצמו
מה ה' דורש מעמך כי אם עשות משפט	ראו עתה כי אני אני הוא (האיזינו)
אהבת חסד	אין מעצור לה' להושיע בין רב למעט

אסלח לאשר אשאר
כמה ביאורים בנסיון אורך הגלות
תכלה מלכות הזלה מישראל
נצחיות עמ"י
כליון הרע ע"י עצמו, כי אשב בחושך ה' אור לי
דברי הגר"א דהגלות תיקון חטא העגל
התשובה בגאולה מוכרחת, וכהבטחה
י"א לישר ישראל ולהכין ליבם
בחובת התשובה, ותפילה על גלות השכינה, זוה"ק
מדברי הרמ"ק
מדברי הרמח"ל
פקידה וזכירה, מעי המו עליו
למה ה' תעמוד מרחוק
נר ה' חופש כל חדריו בטן
מדברי הגר"א, תשובה בלב ותשובה במעשה
אחד מעיר ושנים ממשפחה
ממשלת גלות הערב רב
דוחק הת"ח ממחר הגאולה
חובתנו להכיר ש'אין עוד מלבדו' בזמן גוג ומגוג
חיבור אדום וישמעאל
קטרוגו על ביטול תורה
והגאולה בזכות התורה
חובת קביעות עתים לתורה ותורה בטהרה
במצות "ושונתם"
שימוש חכמים וקניני תורה
בדא ספרא דזוהר יפקון מן גלותא
שתתעצם נשמתינו בקדושת התורה
שפיכת נפש בתפילה, ודעתו מיושבת עליו
אל יזרוק ברכה מפיו
בחובת לימוד קדשים והצפי' לגאולה

הצנע לכת עם אלקיך
כל כבודה בת מלך
אם רחץ ה' את צואת בנות ציון (ישעיה)
אשתך כגפן וגו' הנה כי כן יבורך גבר
הכרתי גוים (צפניה)
אמרתי תיראו אותי
רק אתכם ידעתי מכל (עמוס)
ב"שלי" הסער הזה
עידן ריתחא
לכן חכו לי (צפניה)
והשארתי בקרבך עם עני ודל
כי לא יטוש ה' את עמו
שובו אלי וגו' במה קבענוך המעשר והתרומה (מלאכי)
חזקו עלי דבריכם
באיסור ריבית
רשע שהשעה משחקת לו, ויציצו פועלי און, להשמדם עדי עד
נדברו יראי ה' איש אל רעהו
ישמחו כל חוסי בך, יגמר נא רע רשעים (תהלים)
ומלאה הארץ דיעה את ה', ומשפטי ה' אמת נודעו
תפילה וצפי' לגאולה, וצמאון לחצרות ה', האר פניך ונושעה
וגם שמעתי את נאקת בני"
והיתה עת צרה (דניאל)
לא ללמוד מאופן חיי הגויים
לצרוף לברר וללבן כי סתומים וחתומים הדברים
האר פניך על מקדשך השמם
הבטחת נצחיות עמ"י
חובת הוידוי בתשובה, עוונם ועוון אבותם
חזיון דניאל על חורבן בית שני והגלות אח"כ
הצורך בהבטחת גאולה לסוף שבעים של בבל
מקומות שאמורה בתורה הפורענות העתידה בגלות

ואפשר שאסונות הנ"ל שייכות לכך שחסר לנו ידיעה בצורת חיים יהודיים באמת, וממיתים לפעמים מעצמינו רגשי קודש בכמה אופנים של זלזול בכבוד שמים וזלזול בחיי קדושה, ואז רומסים אותנו ואת חיינו. וכגון זלזול בכבוד בית מזרש בכמה אופנים (וצלצולים), [הבט סביבך בבית המדרש אם כלול גם הוא בזה, ואף השיחות ללא צלצול הוא איסור מן הדין, וק"י כשיש בכך חילול ה', דו"ק בזה כמה אופנים], או זלזול בהלכות בגלוי שהדבר כרוך בחילול ה' (עיין יומא פ), אם זלזול בגדרי קדושה וריחוק הנצרכים ומוכרחים ומקובלים מאז בכלל ישראל, [עיי ספר החינוך פרשת אחרי מצוה קפה, וכן בפסוקים שם סוף פרשת אחרי יש אריכות גדולה על זהירות לא לילך בדרכי הגויים שנטמאו בגי'ע] בכמה אופנים של ירידה בזה, עד הקלקול הנורא של המחשוב המתפתח באופן "שאינו חסום", אם במקומות עבודה שאין ראויים וק"י במקומות של פורקי עול, [עיין שו"ע אה"ע סי' כ"א סעיף א' וכ"ב סעיף טז וקע"ח סכ"א, ועיין אגרות חזו"א ח"א ק"יא ולחל-גודל החומרה בהיחשף בנותינו לחוצות הפרועות וזה אשר הביאו זצ"ל לומר שגיוס בנות אפי' לשלי"א הוא ביהרג ואל יעבור], אם באופן חסר טעם בצפיפות במקומות שונים, שאיזה טעם של קדושה יש ללימוד או תפילה אחרי מעבר במקומות כאלו.

וכריתת משפחות וכיו"ב ששמענו בעו"ה אולי יש לראותו כמכוון ללמדנו לחיות חיי משפחה יהודיים ולא להיפך, ועיין רמב"ן באגרת הקודש פ"ה בחומר דבר זה, ויש הפוגמים בזה וסבורים להוסיף לשלום בית ונתעלמה מהם הלכה כמו שאמרו חז"ל נתעלמה ממנו הלכה וכו', ואין מועיל כלל ל"השראת השכינה" בבית שזהו יסוד "השלום בית היהודי", ובהתרוממות האדם מעל רצונותיו הארציים ועושה הכל למען "הרבות השלום להעמיד בית קדוש בישראל" בכך מביא השראת השכינה בביתו. [ועיין רש"י בראשית לא יז] ודו"ק ועיין רמב"ם סוף פט"ז מאישות באורך.

עוד מנפנת החרב על ראשינו באיומים עצומים ממדינות שונות הזוממות להכחיד שם וזכר לעם ישראל [אם ברוחניות, רומא וחברותיה ושלוחותיהן במסיון, וגזירות שונות על קיום הדת כראוי שמי יודע אם לא מגיע גם משליחות הנ"ל, אם בגשמיות, כאירן וכו'] ועיין סנהדרין (ז): אם אין עושין תשובה מעמיד עליהן מלך קשה כהמן ועושין תשובה, ועיין שם (צ) מחלוקת בפירוש הפסוק שישארו אחד מעיר ושנים ממשפחה, והרי זקנינו מספרים שכע"ז היה לפני קרוב לשמונים שנה שגרמניה אמרה כן, וכולם זלזלו ולא האמינו ובסוף נגזרה גזירה, וכאן הרי אמרו כבר חז"ל אפשרות של אחד מעיר ושנים ממשפחה, ועוד פסוקים, א"כ אינו איום של סתם, אלא נאמר שיש לו כח ואפשרות, והרי מדינות הנ"ל עומדות בסמוך ממש ואפשר יהא לו האפשרות כבר ליכנס לא"י, ח"ו, וכי אנו ממתנינים לרגע האחרון שאותו אחד יעמוד בסמוך ממש ואז נחליט לעשות את השינויים אצלנו, הרי אז לא יהא שהות לחשוב לרגע מה לעשות, והרי אם גזירת שמים להימסר בידי הבעל בחירה שכל מגמתו ורצונו להחריב, אזי מאימתי שיצאה הגזירה לפועל ונמסרים חס ושלום בידינו, הרי קשה מאוד להצליח להסיר דין כזה לאחר שכבר יצא לפועל, ואיך נדמיין שנצליח לעשות אז תשובה מעולה שתוריד גזירה שכזו.

... ופתאם יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים, הנה בא אמר ה' צבקות, ומי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו, כי הוא כאש מצרף וכבוֹרִית מְכַבְּסִים. [מלאכי ג].

הנה נאמר לנו כאן ע"י הנביא בנבואות האחרונות שבבוא הגואל האמיתי ומלאך הברית [אפשר שהכוונה על אליהו הנביא, עיין רד"ק]. תהיה שאלה "מי מכלכל" ומתכנן מצבו הרוחני כראוי לקראת "יום בואו", ועוד יותר מכך "מי העומד בהראותו", מי בכלל יוכל לעמוד כשהוא יבא "כי הוא כאש מצרף" ויצרף את סיגנו והחלקים השליליים שלנו וינקה אותם באש ובבורית. ואז נראה מי אכן יוכל לעמוד.

[ופירשו כאן בפסוק שיבא הגואל בלא ידיעה על כך בזמן מדויק. וכמו שאמרו חז"ל שהגואל יבא בהיסח הדעת, אך אף בהיסח הדעת זה יהא עלינו להבין קודם בואו שאכן נראה הדבר שעומד כבר לבא, וכאמור].

הנה רואים אנו שאין הדבר נושא נחמד לחשב איזה ברכות נברך כשהמשיח יבא [ואמנם ודאי המצפה לביאתו באמת מחשב אכן איזה ברכות יברכו אז, אך קודם שאכן נזכה כלל לעמוד על רגלינו כשהוא יבא כנ"ל מהפסוק ואז מי יודע כמה ישאר מאיתנו].

ומאיך מזעזעים אותנו מן השמים במכות [חשמל] עצומות, ואין אנו זזים הרבה לקום מהשינה העמוקה האופפת רבים מאיתנו. ואף אם זזים כמלא נימה [כמלא קבלה קטנה אחת] וכי בזה באמת די כהכנה אמיתית לקראת בא האדון אל היכלו, וקרוב יום ה' ומי יכילנו. [יואל ג].

ורואים אנו מקרים משונים מחרידי לב ומסמרי שיער במיתת אנשים, נשים, או ילדים, או כעין משפחות, ואף לפעמים ללא מגע יד אדם, להראותינו שכל המקרים אף אלו שבידי אדם הם כולם מאתו ית' המכוונים אלינו, שהנה מחמת עוונותינו מתים אותם חפי פשע. עוד רואים אנשים מישראל חפים מפשע מתים בידי בני עולה באופן הפוך לגמרי מהפסוק וראו כל עמי הארץ נקרא עליך ויראו ממך. [וחז"ל אמרו אלו תפילין שבראש, ואפשר אנו פוגמים בצורת הלבוש הראוי לקדושת עם ישראל עד כדי להיפך מקישוט [טוטפת] בשם ה'].

והנה אמרו חז"ל (ברכות ה') אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו' פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה וכו', ופרש"י ולא מצא היינו לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוי יסורין הללו לבא. ופירשו בזה דהיינו דיש לאדם ללמוד מהיסורין לפי מהותם וענינם ללמוד מזה על מה נתבע שהרי הקב"ה מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה, וזה רצונו ית' שהאדם יפשפש במעשיו ויבין לפי הנהגה זו על מה באו עליו.

ואף שאנו מלאים לקויים וחסרונות ומי יאמר על מה בא כל דבר, אולם אין בטענה זו פטור כלל מהחובה הנ"ל, ואדרבה לרוב החסרונות שלנו [נרוב המכות הבאות עלינו] עלינו להירתם במשנה מרץ לפשפש כנ"ל, וכידוע דברי הרמב"ם ריש הל' תענית שחוסר הפעולה להתעוררות בזמן הצרות הרי זו דרך אכזריות, והוא שכתוב בתורה והלכתם עמי קרי והלכתי עמכם בחמת קרי.

מזה, ואמרו דור שבן דוד בא קטגוריא בתלמידי חכמים. וידוע מהזוה"ק ענין גלות הערב רב, וידוע עפ"י הגר"א דהמאה שנים שלנו ת"ש באלף הששי הוא נגד פר' נצבים וילך ששם נמצאת פרשת התשובה והגאולה, [לאחר פרשת כי תבא על התוכחה והגלות] אך קודם לכן נאמר אפשרות של שורש פורה ראש ולענה, ופירש הגר"א ויינטרוב זצ"ל דקאי על ממשלת הערב רב כיום, ושם אמרו אין ב"ד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל שנאמר וכו' וכידוע כיום אין לממשלת הערב רב אפשרות להציל מכמה אימים, וכבר מודים בזה שאין להם אפשרות להציל מאירן ומדהע"ש, וחובתנו בזמן שכזה להכיר אף אנו בזאת ולהבין שאכן ישועתנו רק מאיתו ית' כמבואר בפר' האזינו כי יראה כי אזלת יד וגו' ואמר אי וגו' יקומו ויעזרכם וגו' כדלקמן בס"ד.

והח"ח בשעתו עורר את כלל ישראל רבות על כך במכתבים שרואים תהפוכות עולם הנראות כמתקרב לגאולה, ועל חובת ההתעוררות לתשובה "פְּנֵה" ואמיתית, וכל היודע שכיום אנו בזמן "הרבה יותר חמור" מזמן הח"ח ובפרט בזמן האחרון, ונודע כן משמיה דהח"ח על חשבון שבעים שנים ממלחמת העולם השנייה, וכן בשם הגר"א נודע דעל חשבון של שבעים שנה כע"ז, ועוד נודעו משמו דברים בזה כידוע על כניסת רוס' לכמה מדינות.

עוד אמרו (בי"ר מ"ב ד') דור שב"ד בא מלכות מתגרות זו בזו, והביאו כן מעוד ספרים, ועיין ישעיה יט וסכסכתי מצרים במצרים, עוד אמרו סוף פ"ק דיבמות אשרי מי שרואה במפלתה של תרמוד, ויש בספרים לפרש זאת עם ביאת גוא"צ, וכידוע שתרמוד (תדמור, עיין מלכים ודה"י) נפלה בזמן האחרון.

וכן פקידת המלכים שבכמה מקומות נתבטל ענין מלכות בתקופה האחרונה באופנים משונים מאד, וכן בישעיה (כד) יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה, וגו'. כי מלך ה' צבקות בהר ציון וגו' ורעידות אדמה וכל המסתעף עיין ישעיה שם נוע תנוע ארץ כשכור, ובתהלים מו במוט הרים בלב ימים, עיין רש"י ורד"ק.

עוד על נפילת הרבה מאוד בנקים ובורסות והתמוטטות הכלכלה בכמה מקומות בעולם. ישעיה ב' כי יום לה' על כל גאה ורם ועל כל וגו' ועל כל וגו' ועל כל וגו', וכל כל מגדל גבוה ועל כל אניות תרשיש ועל כל שכיות החמדה, וגו' ונשגב ה' לבדו וגו'. ועיין צפניה א' והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות וגו' קרוב יום ה' הגדול וקרוב ומחר מאד וגו' יום עברה וגו' יום צרה וגו' יום חשך וגו' יום שופר ותרועה על הערים הבערות ועל הפנות הגבוהות וגו'.

אמנם כנ"ל שאין הדבר שעשוע כלל. אלא מחייב עצום לראות אם אנו אכן ראויים לבואו כנ"ל ממלאכי (ג) ומי מכלכל את יום בואו, דהיינו שבזמן שנראה כסמוך לביאתו יהיה חובתנו לראות אם באמת אנו מכלכלים את בואו, וכדלקמן בס"ד.

וחובתנו בשעה כזו להתחזק באמונה ובטחון כנ"ל

האמור בכתבי הקודש אודות זמן כזה.

ויש בכתובים כמה וכמה אודות חובת ההתעוררות בזמן הזה דייקא ופירוט בכמה נקודות ואכן נוגעות מאוד אלינו, וכאמור מהנביא שזאת חובתנו, ובזאת אולי יש אפשרות שנעמוד בהראותו, אם אכן נכלכל כראוי את יום בואו.

בדבר הקושי והנסיונות קודם יום בואו, עיין הכתוב בפרשת וילך ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה. ובירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב אין לך שעה קשה בעולם יותר מאותה שעה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא עי"ש, ועיין דניאל (יב) ובעת ההיא יעמוד מיכאל וגו' והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא, וגו' ושם פסוק י' יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים וגו' והמשכילים יבינו, ועיין ישעיה סג יז למה תתעינו ה' מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך, וגו'. ודו"ק, וכן בזכריה י"ג והבאתי את השלישית באש [לאחר ששני חלקים יכרתו] וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב, והמכוון בכל זה שיהיו קשיים עצומים ונסיונות לכל אחד באמונתו ובבטחונו בהקב"ה, ואף עד כמה מסכים להכנע באמת, ולהסכים שיתכן אכן יש במעשיו שצריכים תיקון ו"לקבל באמת לתקן" זאת.

וידוע כן מקדמונים בדבר הקושי והנסיון בזמן הגואל לעמוד כצור החלמיש בתוקף אמונתו בזמן הסתר פנים בתוך הסתר כנ"ל מירושלמי על הפסוק ואנכי הסתר אסתיר פני, וחלק מהענין הוא שבזה שנעמוד על האמונה ונתחזק בזה שוב ושוב יהא לנו הכח לתקן פגמים עצומים שנצטברו ומהוים בלבול שקר גדול נגדנו, וכשאנו עומדים בנסיון [ואף אם נופלים פעם אחת – קמים שוב ושוב] ומחזיקים באמת דוקא, אז כל השקר מתבטל כוחו יותר ויותר, ומעלת העומד בנסיון עצומה ככסף וזהב הצרוף.

ואין די בידיעה ולימוד פעם אחת של יסודות האמונה והבטחון שהרי נאמר וידעת היום והשבת אל לבבך, שהלב הוא הרגש והרצון והוא עיקר המוביל את האדם בכל חייו, [עיין אבן שלימה פ"א הערה ח' באורך מכת"י הגר"א] ותפקידנו כאן בעוה"ז להשיב ידיעותינו ואמונתנו בשכלנו אל הלב, ולהחיות ולרומם רגשות הגוף ברגשי קודש של תורה ומצוות שמבין בשכלו, וזהו הצירוף הנ"ל שאנו נצרפים בו בזמן שכזה עד כמה אנו מחדירים אמונתנו לכל פינה בנפשנו, ומשעבדים את כל חלקי ה"מחשבה" וה"רצון" לרצונו ית', ומעלת העושה כן כנ"ל.

עוד כלול בזה "להשיב עמוק לכל חלקי ליבנו" ולכל פינת רוחנו שאכן גאולת ה' תהיה. ויתקיימו כל היעודים שנאמרו בנביאים ואפשר מאוד שאנו כבר בעומק של תהליך, המתואר רבות בנביאים.

וכפי שנודע זה מכבר על כמה וכמה סימנים בחז"ל ומקדמונים לפני ביאת גוא"צ שאולי כבר הרבה מהם הגיעו, (סנהדרין צח) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא, וע"ז אמרו שם אין לך קץ מגולה

לכך כעת, שכבר אכל כל צורכו קודם לכן ומפסיק באמצע לימודו, והרי אמרו על הלומד ששכינה עימו וק"ו בלימוד של שנים ויותר ששכינה עמו, וכשמפסיק באמצע ללא צורך של ממש נכלל בדברי חז"ל הנ"ל, ואולי שייך בעוד אופנים שאדם נמצא בקרבת ה' ואין חש לזה ולא מתייחס לכך כגון שהולך מיד אחרי תפילה טובה לעסוק בצרכיו שמורידים אותו מדרגה זו אף שאין לו הצורך כעת לעסוק דוקא בעיסוק זה, והרי אמרו כל היוצא מביהכנ"ס לביהמ"ד ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני שכינה, וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' קנה, ויבחין בעל הנפש בהרגשתו בזה כפי מה דמשער בליבו, ותן לחכם ויחכם עוד. ואף שדרגות אלו הינן דברים דקים והרגל שימת לב לזה הוא עבודה של ממש, אך זאת זכותינו להתרומם מעט יותר כמו שאמרו אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה (יומא לט), ואין יזכה האדם להתקדש מלמעלה אם הוא עצמו לא מבחין בהרגשת קרבת ה' שלו ומזלזל בכך, ולפחות נהיה בכלל השבי פשע בענין זה כדלקמן, שנשתדל בזה ונרצה לתקן עצמנו בזה, ובזאת נהיה שייכים לפסוק והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני, ונהיה יותר ראויים להשראת השכינה בתוך כאו"א כנ"ל.

ענין ג' המוזכר בדברי חז"ל הנ"ל שמתמאים עצמם לפני השכינה, הוא דרגה יותר חמורה שהאדם נמצא במצב של קרבת ה' כתפילה ותורה ושבת קודש, ונופל לאיזה מחשבות לא רצויות ונמשך בהם במקום להמשיך במצוותיו בתפילה ותורה וע"י נפה"ח ש"ב, וחסרון צניעות ג"כ אפשר שייך לזה, ואפשר שייך לנ"ל מהדרי אנפיהו מן שכינתא, וכדרשת חז"ל בספרי על הפסוק "ישב מאחריך" כגורם סילוק שכינה, ועיין לקמן.

וכך נוכל לכלכל את יום בואו ולא יצרפנו בצירופו כנ"ל מהפסוק. עוד כלול בענין התשובה האמונה להתחזק ולצייר שאכן יתגלה כבודו לגאול אותנו ויבא בן דוד ויבנה ביהמ"ק ויתקיימו כל היעודים שבנביאים ועוד, והאמת לבדה תקום והשקר כולו יפול, ובכח אמונה זו להוריד הגאולה בפועל, וכמו ביציאת מצרים שנצטוו לאכול הקרבן פסח במתניהם חגורים ונעליהם ברגליהם, ואף שלא יצאו עד הבוקר ועד עצם היום (חצות), מ"מ היתה המצוה להראות תוקף אמונתם שאכן נגאלים אף שעדיין לא רואים גאולה ממש כלל, וכן בקריעת ים סוף נאמר דבר אל בני"י ויסעו, והמסירות נפש של נחשון בן עמינדב היא זו שקרע את הים, ב"תוקף בטחונו". וכלול בכך אף הכח והמאמץ ללכת ולהתנהג כפי רצון ה' באמת, ואף אם אין מקובל כ"כ בסביבה בה נמצא. וזאת בחינתנו וצירופנו אם אכן נכנעים לרצון ה'.

ועיין יואל ג' ד' הדברים אשר יארעו לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, דם ואש ותמרות עשן, ושם ב' יא כי גדול יום ה' ונורא מאוד ומי יכילנו ושם [פסוק יב ג] הזכיר דרך התשובה להכיל אכן את יום ה'. [ואף דשם מפרשים דקאי על יום ה' לענין האמור שם במכת הארבה, אך פשוט דיש ללמוד משם דרך האפשרות לכלכל ולהכיל את יום ה' הנאמר בפרק ג'] וגם עתה נאם ה'

מהפסוקים בפר' האיזנו ובזכריה ועוד, ואף חובת התעוררות אמיתית לתשובה לתקן דרכינו לרצון ה' ולהתקדש במצוותיו, וכך נהא ראויים להשראת השכינה בקרבנו בגלוי, שעיקרה השראת השכינה עם כל אחד ואחד, כמאמר חז"ל, וע"ז אמר הכתוב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני. [ועיין חזו"א אמונה ובטחון ספ"ו ז"ל שכינה עמהם, ר"ל שישראל זכו לגילוי שכינה להתרומם מאוטם ההרגל ולחיות בנועם ד'] שבהיותנו קדושים ומובדלים מתאוות עוה"ז נזכה להתקדש בקדושתו וישרה שכינתו בקרבנו, שנדע לחיות בקרבת ה' באמת ולזרום עם זה, ולא להפסיק את זה, וק"ו לא לזלזל בזה, והוא ממש מיסודי היהדות וכענין הפסוק תנה בני לבך לי (משלי ו), ונכנס אצלנו חולי של ממש להחלות את נפשנו ולהתקשר לעוה"ז באופן מוגזם של הנאות ונוחות ונופש וכו' הרבה מעבר לנצרך לאדם יהודי נורמלי למען הבראת גופו ונפשו, וכל חלק עודף על הנצרך כנ"ל הוא מקשר אותנו לעוה"ז ומרחיק אותנו מהקב"ה מקשר רצוף של חיים רוחניים אמיתיים, וכנ"ל שיסוד השראת השכינה בגלוי היא השראת השכינה עם כל אחד, ואיך נקוה לגילוי שכינה אם אנו עצמינו אין שייכים לזה, וכמה פעמים ביום אנו כתינוק הבורח מבית הספר לאותו עוגה או ממתק וכו', וכדאי להציץ פעם בשער הפרישות, ושער אהבת ה' בחובת הלבבות, או בפרק על ההסתפקות ופרק על הפרישות בר' אברהם בן הרמב"ם, רק בשביל לתפוס מושגים איפה אנחנו ואיך הצורה הרשמית המקורית של יהודי.

ועיין זוהר אחרי (ע"ה) תאנא על ג' מלין מתעכבין ישראל בגלותא על דעבדין קלנא בשכינתא, ומהדרי אנפיהו מן שכינתא, ועל דמסאבו גרמיהו קמי שכינתא, וכלהו אוקימנא במתניתא דילן. תרגום מפני שלשה דברים מתעכבים ישראל בגלות, על שעושים ביזוי לשכינה ועל החזרתם פנים מן השכינה, ועל שמתמאים עצמם לפני השכינה, ועפ"י דברי חז"ל אלו יש להתבונן הרבה במעשינו מה שייך לזה, שהרי נאמר כאן שחוסר כבוד בשכינה, [כנ"ל שענינו כבוד שמים ולחיות בקרבת ה'] הוא שמעכב השכינה לשוב, והחובה עלינו לראות לתת כבוד לשמו ואז נהא ראויים יותר לשוב שכינה למקומה, ואולי יש לראות ענין בזוי השכינה המוזכר בענין דברים שיש בהם כבוד שמים כגון לא לזלזל בכבוד בית המדרש ובית כנסת, וכבוד תלמידי חכמים, או כבוד ספרי קודש, או שמעשיהם גורמים בזוי לכבוד שמים שאומרים עליהם הנה גם ת"ח זה במזלזלים בהלכה פלונית וכיו"ב, וכן בבזוי או זלזול למקיימי מצות כראוי או עובד ה' או לומדי תורה, בזלזול באותם אלו הצדיקים לאמר איזה לשונות כלול בכך. ודו"ק.

החזרת פנים מן השכינה הוא שייך לפעמים באיזה אופנים [כגון שנמצא בבית המדרש והציבור עונים קדושה והוא יוצא רגע קודם לענות בפלאפון והוא זלזול גדול בכבוד שמים, וכגון המשוחחים בבית המדרש עצמו בשעת התפילה [מלבד ביזוי השכינה הנ"ל בכל דיבור בבית מדרש] או קריה"ת, או המפסיקים ממשנתם לצורך דברים של מה בכך או לצורך איזה ממתק, בזמן שאין לו הצורך באמת

שלנו, וכי אנו רוצים לישרף בפיג'מה או להישאר בחיים].

ובכל ענין ונושא הנצרך חיזוק יש משמעות לכל שינוי, בין בהתחזקות באמונה ובטחון, בין בגדרי קדושה כראוי, בין בצניעות, בין בשמירת הלשון, בין בזהירות בממון חבירו, בין בהרבות שלום ומניעת תככים ושנאה, בין בחזוק במצות אהבת ה' וזהירות מהמפריעים לכך כנ"ל מהפסוק קדושים תהיו, (ועיין ספר החינוך מצוה תי"ח ושפ"ז) בין בזהירות להרבות כבוד שמים (וכבוד בתי כנסת ומדרש) בין בחיזוק שמירת כל הלכה כמו שנפסק בשו"ע, לכל שינוי יש כח ומשמעות, אך איך יוכל האדם להרגיע את עצמו בשינוי פעוט, ונשאר עם הלב האבן ברובו, ואיך רוצה שה' יסיר מאיתנו את לב האבן ויתן לנו לב בשר (יחזקאל פ"ו לו) אם הוא לא עשה את שביכולתו להכניע את לב האבן באמת וכלשון הכתוב (דברים ל"ב ו' ושם י'), וכל תוספת דרגה בזה הוא מעלה אחרת לגמרי בעולם של נצח [ועיין זכריה יג וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתיים כבחון את הזהב, הנה יש שנחשבים לכסף ויש לזהב, וכמובן שיש עוד הרבה דרגות בתוך הכסף והזהב].

והנה אין כאן ענין ליאש אף אחד בראותו את גודל הנושאים שדרוש לו להתחזק בהם, שאין תועלת ביאוש כלל, והוא רק בריחה מהמציאות, ולא יוסיף לו כלל, אמנם נודע משם הגר"א וסרמון זצ"ל לפרש הפסוק וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשִׁבִי פֶשַׁע בִּיעֶקֶב, שהגאולה תלויה לעיכובא בתשובה לפחות מהפשע שחלק זה נדרש לנו לעשותו לבד, להכיר בחטא, להבין שאינו הדרך הרצויה, ולהפסיק להתעקש לחיות דוקא כמו שהורגל עד היום, לרצות באמת לחיות בדרך הרצויה לפני ה' ית', [ואף לפעול כן בכל האפשרות], ואז בורא עולם יעזרנו על דבר התשובה, כמו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים וכדלקמן, [ועיין הפסוק במלאכי ג' המובא בראש הדברים].

ועי"ש בהמשך הפרשה כי המצוה הזאת לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא וגו' ולא מעבר לים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו, ולפי הרמב"ן שם פשוטו של פסוק הולך על פר' התשובה הקודמת, ונאמר כאן שהאדם הרוצה ומכיר באמת בחובת התשובה והבין שזו חובתו, ומבין שבורא עולם שמחיה אותו ונותן לו כל דבר בכל רגע [ואף יכול לקחת לו את הכל בכל רגע], מבקש דוקא את זה ממנו, ומגיע להחלטה כזאת בהבנה והסכמה של עצמו, ואז לעשות השינויים בפועל הוא ענין קל המכונה בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו", כן! קרוב, קל, רק תחליט והקושי כבר מאחוריך, ואדרבה אולי תחוש הרבה יותר רגוע כעת שאכן עשית המוטל עליך. ואולי גם אנשים יעריכו אותך על הצעד הזה, (ואפי' המזלזלים בשינויים, בעומק ליבם מעריכים אותך הרבה יותר), ועליך סה"כ מוטל לקפוץ למים ולראות שהמים לא כ"כ עמוקים ומפחידים כמו שחשבנו, ואולי אפי' נעימים יותר, מאושרים יותר, רגועים יותר, שמחים יותר, בעשית רצון ה' באמת.

[ועי"ש בהמשך הפרשה על מצות הבחירה בחיים הרוחניים לעומת

שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד וקרעו לבבכם ואל בגדיכם וגו', [שם יב ג], ואכן זו דרך התשובה המוזכרת במשנה בתענית על כל צרה שלא תבוא - הובא פסוק זה, והרי אף לאינו מתבונן במאורעות ותהפוכות המתחוללות בתבל כמה מיני ענינים [אסונות טבע משונות בידי שמים לחוד, ואף הנגרמות על ידי אדם, והתמוטטות הכלכלה ונפילת מאות בנקים, ומלחמות חובקות עולם, ומחלות המתרבות וכל הפחד בחוץ ואימה בחדרים] ודאי מבין שאנו במצב המחייב גזירת צום על הציבור המוזכר במשנה בתענית על גייס וחרב שגוזרים אף ממרחק שמא יבא לכאן. וכ"ש כיום שהפחד מאותו הגייס (דהע"ש וכי"ב) נמצא באמת בכל רגע שמא יחליטו אותם כמה אנשים (היכולים להיות שתולים בכל מקום) להרים ולהניף ידם חס ושלום, ואף כל הסכינים הנראים בחוצות זה זמן, ודאי מחייב כל זה חובת התשובה וגזירת צום, ועיקר הצום הוא העזיבה והתשובה מדרכים אשר לא טובים וכנ"ל מהפסוק "וקרעו לבבכם" ואל בגדיכם.

אמנם אף בקבלה קטנה אין תועלת אמיתית אם עדיין "הלב לא נקרע".

ועיין ישעיה [ס"ג ס"ד ס"ה] תפילה שלימה המתפרשת על הזמן הזה על כבוד שמים המסתתר ועל חטאינו שרבו, ובכל זאת מבקשים מה' שיעשה למען שמו, והקב"ה משיב שם (פר' סה) תשובה עד כמה הוא מזומן לקבל אותנו ואנו איננו שבים, וזה אשר מחייב את הדין הקשה שיהיה בזמן ההוא [הסמוך לביאת גוא"צ] ובסוף נאמר שם אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל, והוצאתי מיעקב זרע וגו' ובסוף נאמר וגלתי בירושלים ושתי בעמי ולא ישמע בה עוד קול בכי, וגו' זאב וטלה ירעו כאחד וגו'.

באחרית הימים ושבת (דברים ד)

וחובת התשובה בזמן הזה דייקא, חובה שנכתבה על "זמן זה", מבוארת וכתובה בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים, ומבוארת בגמ', ונפסקה ברמב"ם.

כתוב בתורה בפר' נצבים לאחר כל התוכחה של כי תבא נמצאת פר' הגאולה ונקראת גם כן פר' התשובה (דברים ל, א) והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' א' שמה, ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, ואח"כ כשיתקיים תנאי זה יתקיים אף ההמשך ושב ה' אלקיך את שבותך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך וגו' והביאך וגו' והטיבך מאבותיך וגו' ומל ה' אלקיך את לבבך וגו' ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על איביך וגו'. הנה ראינו חובת התשובה בכל לב [כל הרצון, כן לרצות!] ובכל נפש [כל הכוחות, וכי כשיש שריפה יתבייש האדם לברוח מהבית בפיגימה ויותר מזה, ולצורך חיים מתעוררים כוחות ואפשרויות שלא בהשגה קודם לכן. ואם אכן נשכיל חובת התשובה בזמן שכזה, והוא! הוא! הברור שבורא עולם מברר אותנו אם אנו מאותו החלק [החלקים האחרים לא ישארו] שנאמר עליהם וצרפתים כצרוף את הכסף, ונבין שחיי עולם! ונצח ממש! תלויים בתשובה זו, אז ודאי לא נבוש לעשות תשובה שלימה על כל מיני פרטים שלא כ"כ מקובלים אולי בחברה הרגילה

על הזמן הזה דייקא), **שבנתיצת עולם של שקר והעמדת עולם אמת, יהא עלינו לאחוז באמת ולבטוח בשמו ית', כדי שלא נתפוגג עם השקר יחדיו.**

שנוי בנביאים, מלבד הפסוקים המובאים בגמ' סנהדרין על חובת התשובה בזמן זה, שובו בנים שובבים (ירמיה ג) שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג) בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב (ירמיה ד), אשר מפסוקים אלה הוכיח ר' אליעזר שיטתו (סנהדרין ז:): שהתשובה מעכבת הגאולה, אך אף ר' יהושע שם בגמ' שהוכיח שיש זמן קצוב לגאולה, מ"מ פירש שם שאם לא יעשו עד אז תשובה, הקב"ה יעמיד עליהם מלך קשה כהמן, וישראל עושין תשובה.

אמנם אף ר' אליעזר סבר באמת שאם לא ידעו לשוב יהא בסוף איזה מהלך תשובה מיוחד, שהגאולה ודאי תהיה, כמבואר בזוהר חדש פר' נח (כ"ג ל) שאמר ר"ע לר' אליעזר וכי ואם אין עושין תשובה לא יגאלם, ואמר לו ר' אליעזר שאפי' ראשי העם או כנסי' אחת של עשרה אנשים יעשו תשובה אמיתית יגאלו כולם בזכותם. אמנם ודאי שאז הגאולה תהיה כרוכה בקשיים רבים ודרגה נמוכה יותר כמבואר בגמ' סנהדרין (צ) זכו וארו עם ענני שמיא לא זכו עני ורוכב על חמור, ואף הזור כולו יצרף צירוף גדול וכנ"ל מהפסוקים בזכריה ומלאכי, כאש מצרף, וכצרוף את הכסף.

אך המתבונן בנביאים רואה אריכות גדולה דוקא על הזמן הזה קודם הגאולה והקשיים השונים שיעכבו הגאולה, וודאי נכתבו ללמוד אותם ולהבין מזה, את אשר עלינו לעשות.

וכידוע שחלק השלישי בנביא ישעיה (בערך מפרק מט) הולך בעיקרו על הגאולה העתידה לבא כמבואר בהרבה כתובים שם על גאולת עולם שתהיה, ויותר לא יקבלו פורענות, וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, ובחסד עולם רחמתיך, והחושך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח ה', והיה לך ה' לאור עולם, ועוד כמה וכמה כתובים מבוארים.

ואחרי שניחם את ציון ואת ירושלים שלא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא, ועוד, מתחיל בפרק נה ו' חובת התשובה המתחלת דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, פירשו בו המפרשים לדרוש את ה' עד שיהא מצוי וקרוב (והוא ענין התשובה בכל לב המבוארת דברים ל, ב, כנ"ל) וממשיך הפסוק יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, דהיינו מחשבות האון והדיעות הרעות וישוב אל ה' וגו' ואז כי בשמחה תצאו וגו' ושוב שמרו משפט [וואז] עשו צדקה, (דהיינו אין תועלת בצדקות וחסדים אם הממון אינו כשר ואינו כהוגן, וכדלקמן פרק נט) כי קרוב ישועתי וגו', ושם [נ"ו י] צפו עורים כולם לא ידעו, כולם כלבים אלמים וגו'. ועיי"ש ברש"י וז"ל לפי שאמר דרשו ה' וכל ענין ו'הם אינם שומעים', חוזר ואומר הנה הנביאים צועקים להם ומכריזים על התשובה ותיטיב להם. והרי פרנסיהם כעורים כולם ואינם רואי את הנולדות כצופה המופקד לראות את החרב וכו' עיי"ש ברש"י. והדברים מבהילים לכותבם. ושוב [נ"ז א] הצדיק אבד ואין איש שם

הרע והמות הרוחני, מסיים הפסוק, אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלקיך ללכת בדרכיו ולדבקה בו כי הוא חייך ואורך ימך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לתת להם. הנה מפרשת לנו התורה שהחיים הרוחניים הם אהבה, [כן אהבה, אהבת ה'!! הרי כל אוהב יודע שהאוהב אוהב אותו כמאמר הפסוק כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם] עד כדי דבקות בהקב"ה [רצף של אהבה ללא הפסק נקרא דבקות] כי הוא חייך, זה הרי מציאות [טעם] החיים שלנו עד שכשנהיה דבוקים בו נמשיך זאת לנצח בחיי עוה"ב וכהמשך הפסוק.

עוד רואים כאן בפסוק שנאמר "בפיך ובלבבך לעשותו", היינו השינוי מוטל "עליך" לחוד, בהחלטה שלך, ואכן אף לעשות בסמוך מה שהחלטת, אל תחכה לשום גילוי נוסף, או לאיזה נס נוסף, או דברים כיו"ב, והרי כמה ניסים כבר ראינו בשנים האחרונות בהשגחת ה' לשמור את עמ"י, וכן בזכות המתחזקים במצוות ראו ונתפרסמו כמה ישועות נפלאות ועצומות, בין במצות הצדקה וגמ"ח, בין בחיזוק האמונה ובטחון, והמסתעף, בין בכבוד שבת, בין בקבלת עול תורה והתומכים בה, בין בחיזוק בצניעות, בין בזהירות בשמירת הלשון, שנתפרסמו כבר כמה ניסים ממש בחיזוק באלו, ואין מה לחכות לנס נוסף אלא בפנינו ובלבבנו הדבר תלוי, ודור המדבר יוכיח שאף שראו ניסים גלויים וכן בביהמ"ק ראו כמה ניסים, מ"מ יכלו ליפול לדברים עצומים כמבואר. [והיינו שכתב ר' יונה אם אדם לא "יעורר עצמו" מה יועילו המוסר].

ובפר' האיזינו מתבאר על הזמן הזה הסמוך לגילוי כבוד ה', שה' יראה לנו בעולם התמוטטות כל משען אחר עד שה' יכריח אותנו להכיר "ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי" וגו' עיי"ש, שזו חובתינו בזמן הזה להשיב לליבנו יסודות האמונה ולהתחזק בהם הרבה, כנ"ל מהכתובים וחז"ל על גודל הקושי שיהיה בזה בזמן הזה, ולהכיר ולראות שאין ממש בכל המבטחים של עוה"ז שנשענו עליהם, [כן, אמריקה, ביטוח לאומי, צה"ל, רופאים, בורסות, רואים אנו כבר נפילת הכל והתנוודותם, ונלמד ממה שרואים על מה שלא רואים, ומי יודע כמה שקר יש ברופאים! או בבורסות, ובאיזה רגע השקר יתגלה, והכסף יתנדף מצד המחשב].

וכ"ש שזו חובתינו תמיד להכיר ולחיות שהכל מאיתו ית', וכל הפעולות שלנו בזה, הן בגדר השתדלות שנצטוינו בה, אך החריצות שקר והביטחון אמת, (לשון ראשונים), וכידוע באמת לכל מתבונן שאין בהתאמצות הגדולה וההשקעה הגדולה, ואף בתרופה היותר מיוחדת, אין הכרח כלל להצלחה והצלה. וכמה כמה שהפסידו מהשקעות שנראו בטוחות, לעומת אחרים שזכו בדברים פשוטים, וכל זה בא הפסוק לומר לנו- ואמר אי אלהימו, צור חסיו בו, יקומו ויעזרוכם וגו' "ראו עתה כי אני אני הוא", להכיר שהוא המבטח היחיד, ולא כל משענות השוא הנ"ל, ולהתאמץ לחיות כך בהשבה אל הלב, שאין מעצור לה' להושיע בין רב למעט, ועיניו אל המיחלים לחסדו, וכך דוקא ינותץ העוה"ז סביבנו [כנ"ל מהפסוק] והבוטחים בשמו יזכו לחסד ה' עליהם כאשר יחלנו לו, (תהלים לג עיי"ש כל הפרק, דאפשר מתפרש

וממשיך הנביא על אותם שבדרך השלום לא ידעו ואין משפט במעגלותם, על כן נקוה לאור והנה חושך וגו' נגששה כעורים קיר וגו' [דהיינו כשעוצמים עיניים מלראות דברים שאנו מבינים בסתר לבנו שיש ללכת באמת בדרך המשפט הישר והנכון, לבסוף אין אנו יכולים להבין אף בשאר דברים מה רצון ה' מאיתנו ונהיה בגדר עורים] וממשיך הנביא, **נהמה כדובים** כלנו וכיונים נהגה, [מתפללים כמה וכמה תפילות על הגאולה] נקוה למשפט ואין, **ישועה רחקה ממנו**, כי רבו פשעינו וגו', עיי"ש, דבר עושק וסרה, והוסג אחור משפט וגו', ואז וירא ה' וירע בעיניו כי אין משפט וגו' ובא לציון גואל ו'**לשבי פשע ביעקב**'. [דהיינו אף אם לא ידעו לעשות תשובה מכל הנ"ל לפחות אפשר לעיכובא יהא החלק של התשובה על הפשע [החוסר אכפתיות מדרך יושר בממו, ודרך השלום, והפסקת השקר וכו'], ובשובנו מהפשע **יבא הגואל**, [כנ"ל בשם הגר"א וסרמן על פסוק זה]. וכאן מגיע מפרק ס' עד אמצע סג נבואות עצומות על גאולת עולם, וכניעת הגויים כולם לעם ישראל, והיה לך ה' לאור עולם, ועוד, ועוד, ושוב בפרק סג וההמשך תפילת עמ"י על עיכוב הגאולה והתנצלות על חוסר התשובה שלנו, והקב"ה משיב אמרתי הנני הנני, והם לא מבקשים שם ה' ויראת ה', ובסוף אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל, ועל עוזבי ה' נאמר שם דברים עצומים, והדבר נשמע לא פשוט כמה זה תואם לזמן שלנו שאנו מתפללים על הגאולה והיא מתעכבת עוד, ונאמר כאן שהכל בגללנו, וחומר דין מבהיל מה שיהיה באלו שאין שבים ורק אותם שישובו הם אכן יזכו.

וכן בנבואת ירמיה על הגאולה העתידה (לא) בתוך דבריו – שמוע שמעתי אפרים מתנווד, יסרתני ואוסר כעגל לא לומד, השיבנו ואשובה כי אתה ה' אלקי, כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך וגו', שובי בתולת ישראל וגו', עד מתי תתחמקין הבת השוכבה, וגו', ועיי"ש המשך הפסוק, ובמפרשים ציינו אף הפסוק בהושע ואחר ישובו בני"י ובקשו את ה' אלקיהם וגו', [וחייה לכאן דאף דנאמר על העת ההיא עיי' הנביא בקשה לשוב בתשובה, מ"מ בתוך הדברים יהיה בקשת עם ישראל "ואו חלק מהם" לרדוף אחר קרבת ה' ותשובה שלימה, והשתוקקות לקרבתו, כנ"ל מירמיה].

ובהושע (ה) כי אנכי כשחל לאפרים וגו' אני אטרף ואלך וגו' אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני וגו', לכו ונשובה אל ה' וגו' ונדעה נרדפה לדעת את ה' וגו' ויבוא כגשם לנו וגו', שלא היא התעוררות לגאולה מצידו ית' עד אשר אנו נכיר ונודה באשמתנו, ואז נבקש אותו באמת שישובו אלינו, וכידוע דברי המדרש על הפסוק סוף הושע ג' אחר ישובו בני"י ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה', [עיי"ש ברד"ק] אמר רבי שמעון בן מנסיא אין מראין סימן גאולה לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן, מלכות שמים, ומלכות בית דוד, ובית המקדש, והנה חז"ל תקנו לנו להתפלל על שלשתם בתפילה כל יום מלוך אתה ה' לבדך, ואת צמח דוד וכו' והשב העבודה וכו' ומ"מ נאמר כאן שיצטרכו לבקש שלשתן, ואפשר דהיינו שנבקש באמת בכל ליבנו את הדברים האלו [ולא שבתוך ליבו יש חלקים שאין מתחברים לכבוד ה', ועבודת ביהמ"ק, וקרבת ה' אמיתית, ומעדיף באיזה מקום בלב

על לב, ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק, [הורגלנו קצת ללשון הזאת אך היא באמת נאמרה על זמן כזה, וכבר אינו מליצה כלל, לדאבוננו] ואז יקרבו לדין בני חטאים עיי"ש כמה וכמה, ואז מגיע הפטרת יוה"כ, ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מזרז עמי, ופירשו בו לפנות הדרך מיצר הרע וממכשול הרהורי חטא ועוד, ואז מפרש הנביא מהות התשובה שענינו "כניעה אמיתית" לבורא עולם, ודוקא אז יהא "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח" וגו', וכשיתעטף ויכנע בתשובה אז דרכיו ראיתי וארפאהו וגו' משא"כ הרשעים כים נגרש, וגו'.

ישוב [שם פר' נח] מפרש הנביא שמה יועיל לדרוש את ה' ולחפוץ קרבת אלקים אם באותו הזמן לריב ומצה תצומו. [אולי שייך אצלנו צום ותשובה והתעוררות לפי המקובל בחברה ומפלגה שלנו, ובאיזה פינה בלב נמצאת מחשבה: הנה אנחנו בסדר], אלא ממשיך הנביא (שם ו') הלא זה צום אבחרהו לפתח קשרי הרשע ולנתק כל עיוות דין, [עיי"ש היטב], ואז מוזכר זכות הצדקה להוסיף על הליכה במשפט – נכון אף צדקה וחסד, ואז יבקע כשחר אורך וגו' אמנם זה אם תסיר מתוכך מוטה וגו'.

ישוב ממשיך הנביא (פרק נט) הן לא קצרה יד ה' מהושיע ולא כבדה אזנו משמוע, [דהיינו שהוא שומע תפילתנו על הגאולה, אך עיונותינו מעכבים], כי אם עוונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלקיכם וגו' כי "כפיכם" נגואלו בדם וגו' "שפתותיכם דברו" שקר וגו' אין קורא בצדק ואין נשפט באמונה וגו', וגו', ופועל חמס בכפיהם, רגליהם לרע ירוצו וגו', "דרך שלום לא ידעו" וגו', דו"ק היטב בכל זה בכמה וכמה מיני גזל בשוגג [או מזיד] או חוסר ישרות בדיני ממונות, אם בפרעון חובות, אם בתשלום ועד בית, אם בנזקים לשכנים, אם ברדיפה אחר חיי השני ופרנסתו [כו], שפיכת דם אפשר לקרא לזה כנ"ל בפסוק], אם הוצאת שם רע וכו'. ואף זה שדרך שלום לא ידעו כנ"ל, והרי מדרך עמ"י הוא גומלי חסדים, ו"עיקר החסד בלב" להיות בכלל מה ה' אלקיך דורש ממך כי אם "עשות משפט" ו"אהבת חסד" (מיכה ו').

והרי הזכות לקבלת התורה היתה ע"י "ויחן שם ישראל" כאיש אחד בלב אחד, וענין המשכן הוא המשך לגילוי כבוד ה' במתן תורה וכפי שפירשו המפרשים, ואיך נזכה להשראת השכינה במחנינו ולחזור כבוד ה' עלינו אם לא נדע לשוב אליו באמת בענין הזה, וכידוע חשיבות השלום בישראל למען השראת השכינה, כדכתי' ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחז שבטי ישראל (וזאת הברכה), דהיינו אף שיש כמה שבטים בכלל ישראל, ולכל שבט ברכה שונה, ומדה שונה, ונחלה מיוחדת אליו, מ"מ דוקא בהתאסף כולם יחדיו כבוד שמים מתרבה, ומיני ומיניה יתקלס עילאה, ודוקא אם נבין שהשני והמפלגה השניה גם משתדלים בעשית רצון ה' באמת כפי טבעם והבנתם בתורה, ונבין שכל אחד בצורת עבודת ה' המיוחדת אליו כך אהוב לפני ה' ית', ומכולם יחדיו נשלם כבוד שמים בשלימות, כך דוקא יתקיים ויחן ישראל, כאיש אחד בלב אחד. והרי זה כל חטא שנאת חנם שבעבורו חרב הבית, וזו אף חובתינו לשוב בזה מאוד בכמה ענינים, כנ"ל בעשית משפט ואף אהבת חסד, וידיעת דרך השלום.

הרי ארץ ישראל הוא המקום הבטוח יותר ליהודי בין בגשמיות וק"ו ברוחניות, ואלו שבעבר נתבדלו מא"י לא להיות כפופים לרשעים וכיו"ב, כיום הרי הטומאה והפשע גודל בכל מקום בעולם מאד, והמקום הבטוח ברוחניות מובן לכל מתבונן שהוא א"י, וק"ו שממשלת הערב רב על סף התמוטטות גמורה, ואם תפרוץ מלחמת עולם הרי ברור שזו תפול לגמרי (ולכך אין שייך חשש התחברות לרשעים) [עיי' ישעיה כו יח הרינו חלנו כמו ילדנו רוח ישועות בל נעשה ארץ, ושם (כח) ברגלים תרמסנה עטרת גאות שכורי אפרים, וגו' עיי"ש קודם לכן קאי על גדולה העתידה וכן בהמשך שם כנ"ל, וכן בסנהדרין (צח) אין ב"ד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל, עיי"ש עוד, ועיי' לקמן בס"ד כמה דברי קדמונינו על גלות הערב רב].

וע' מיכה ד' ה' ו' והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' נכון וגו' לא ישאו גוי אל גוי חרב וגו', ואתה בית לחם יהודה ממך לי יצא מושל בישראל, והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים וכו' אשר לא יקוה לאיש ולא יחל לבני אדם. [כנ"ל מהפסוקים בפר' האיזנו שתפקידנו בזמן כזה לחזק הבטחון בהי"ת, ולראות את מה שהוא מראה לנו כי אני אני הוא ואין וגו' אמית ואחיה וגו'].

ושוב תרם ידך על צריך וכל אויביך יכרתו (שם ה' ח') דהיינו אם יתחזקו בבטחון בהקב"ה באמת אשר לא יקוה לאיש, [וכי"ש שלא להשען על ממשלת הערב רב שודאי תפול בבית המשיח, ואפשר נכתב כאן בהמשך הפסוקים והכרתי סוסיד, והאבדתי מרכבותיך וגו' ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך וגו', [ואין זה שייך למצות ישוב א"י המבוארת ברמב"ם פ"ה מהל' מלכים, אלא לשלטון הערב רב] ולשון ר"י הלוי בקינתו "חיי נשמות אויר ארצך", והוא על קרבת ה' ע"י המצוות [דייקא] בא"י, ועיי' רמב"ן עה"ת סוף אחרי ועוד מקומות. [והערב רב נאמר בזוה"ק שלא יזכו לראות בישועת ה', ואפשר שלא יזכו להאמין במשיח ה' ובישועת ה', שלא ברגע אחד כולם יכירו באמת, שהרי גוג ומגוג נאמר עליהם שיבואו על ה' ועל משיחו, א"כ עדין לא יתברר לכל- האמת והישועה, אמנם בסוף ודאי יתברר לגמרי ויתקיימו הפסוקים והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' [שם ד' ב', וכן ישעיה ב' ועוד הרבה].

ואז תרם ידך על צריך, שעם ישראל הבוטחים באמת בה' רק ירימו ידיהם, וכבר האויבים יכרתו, שהקב"ה יכריתם בדרך נס, ושוב אומר הנביא שהקב"ה יכרית המצבות והפסילים והטומאות השונות מאיתנו, [כנ"ל, ועוד שהקב"ה יוציא

את שיבושי הדיעות שנטמעו בנו אם לא נדע לעשות זאת לבד]. וכאן ממשיך הנביא שמעו נא את ה' אמר וגו' שמעו הריב את ריב ה' וגו' כי ריב לה' עם עמו, עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך וגו', [דהיינו שבתוך התהליך הני"ל של כריתת האויבים ונפילת המשען שוא והשיבושים, יטען עליו הי"ת מדוע איננו חפצים לעשות רצונו ואיננו מתקרבים אליו באמת] וישאלו עמ"י (שם ו' ו') במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום האקדמנו בעולות וגו', [ישאלו ישראל מה הקב"ה רוצה מאיתנו איזה תרומה נכבדה, איזה רבבות נחלי שמן, איזה הקרבה מיוחדת] ועונה הנביא בשם ה' הגיד לך אדם ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם

את תאוותיו וכו'] ונשתוקק באמת לחיות עם דברים אלו בכל זמן.

ועוד פרקים בסוף הושע כמה תוכחות לשוב בתשובה וכמה טוב ונעים יהא אם ישובו בתשובה, אהבם נדבה, אהיה כטל לישראל וגו', ושאמנם הגאולה בא תבא, ולא יעשה חרון אפו, ואחרי ה' ילכו ויעבדוהו, והושבתים על בתיהם נאם ה'. (סוף פ"יא) אמנם פשוט דאופן הגאולה תלוי אם יהא התעוררות מלמטה יותר לשוב באמת יהא רחמים יותר [ועיי' סנהדרין (צח) זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור], והגאולה תלויה בנו אם יתקיים הפסוק והשארתי בקרבך עם עני ודל, ועוד פסוקים כן, או יתקיים מה שפירשו חז"ל לחד מ"ד אחד מעיר מציל על כל העיר ושנים ממשפחה מצילין על כל המשפחה, ומובן דכדי שניצל בזכותו של הא' מעיר – עלינו גם כן להתחבר באמת לצורה נכונה וראויה, ואז אף שעדיין לא הצלחנו לתקן את כל הפרטים או לתקן את כל הפגמים שפגמנו מ"מ יועל זכות האחד להציל את האחרים עימו, [ועיי' בזה לקמן].

ובנבואת יואל עיי' לעיל בראש הדברים המובא מיואל ב' על הכנה ליום ה' ע"י "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם", ואמנם עדיף קריעת הלב מקריעת הבגד, אך נאמר שם קודם לכן שבו עדי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד, דהיינו תשובה שלימה בכל חלקי הלב והרגש, הרי את הלב אכן יש לקרוע.

ועיי"ש ג' ה' כל אשר יקרא בשם ה' ימלט נהיינו בזמן שיהא דם ואש ותימרות עשן כמבואר שם, וכנודע מקדמונים דאז יהא נסיון גדול לצירוף האמונה ואשר יתחזק באמת באמונתו ויקרא בשם ה' ינצל].

כי בהר ציון ובירושלים תהיה פליטה כאשר אמר ה' ובשרידי אשר ה' קרא, (שם) וכן בנבואת ישעיה והיה כל הנותר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, ובנבואת עובדיה ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וגו', וכידוע שהחפץ חיים זצ"ל בזמנו קודם מלחמת העולם השניה אמר כן מהפסוק הזה שבארץ ישראל לא יבואו הרשעים, ואף שעיקר הפסוקים נאמרו על מלחמת גוג ומגוג, היה פשוט להח"ח שאותו הדבר גם במלחמת העולם הקודמת, ועיי' מלבי"ם דפירש דיהיו ג' מלחמות גוג ומגוג, וא"כ אף הקודמת היתה חלק ממלחמה זו, וכ"ש כיום שהפסוק הולך על זה, וכמה תמוהים האנשים הסבורים שאם יצאו מארץ ישראל ינצלו יותר, או שמפחדים מלבא לא"י, והרי אם אכן אנו עומדים סמוך לביאת הגואל הרי ברור שא"י הוא המקום הבטוח ביותר, ואילו מהגוים לא ברור כלל כמה ישארו שהרי נאמר שלא יהא שריד לבית עשו, וכן על ישמעאל ושאר האומות נאמרו הרבה מאוד נבואות פורענות גדולים מאד בזמן שכזה, והרי אם בורא עולם מוציאנו מהגלות ומקבץ נדחינו מקצה השמים, (דברים ל') ומעוררנו לחזור ולבוא לא"י, וכי אם נתעקש להישאר בין הגוים יהא הצלה יותר, וכמה התאמצו במשך הדורות לעלות לא"י במס"נ, כ"ש כאן שהמתבונן בצורה מפוכחת באנטישמיות הגוברת בעולם וכל התוכניות שלהם, שאומרים אותם, או שלא אומרים אותם,

ללבוש לבוש עדין השייך עם זכירת ה' ולא גורם הרגשת גאווה והיפך העדינות, שמטבע בנות ישראל הוא ש"כבודה" ב"פנימה", שהכבוד והחן דוקא במקום צנוע ולא בחוצות, [נתחומא וישלח וי, רמב"ם יג מאישות יא, אה"ע עג א] והוא המחזיק ומשמר דרגת בת ישראל בקרבתה לה' כעין לימוד התורה אצל האנשים, (כידוע מקדמונים שהצניעות לנשים כתורה לאנשים) ודרגה זו בשורש נשמת בנות ישראל [כידוע ששורש האשה בבית הוא נגד השכינה] וחובת הצניעות הוא הזהירות בהרגשת עדינות [וקרבת ה' כנ"ל] זו שלא תעכר בחיצוניות, כנ"ל מדברי ר' יונה, ודו"ק היטב.

ועיין ישעיה ג' מפסו' טז עד סוף הפרק ופרק ד', רואים שיהא בזמן הסמוך לגאולה נסיון גדול בפריצות הלבוש, (עיין רד"ק שם יח) ומלבד שמוזכר שם שלעתיד יתבערו כל הקישוטי נשים שכשנהא קרובים להקב"ה יסיר מאיתנו רדיפת חמדת הקישוטים המוזכרים שם, מלבד זאת הוזכר פרטים מספר שעליהם יהא דין קשה עיי"ש ג' כ"ד, והמעייין שם יראה דהיינו הבלטת חלקי גוף, וקישוט השיער, ובושם, עיי"ש הדין שעל כל אחד, ועיי"ש היטב ברש"י ובפסוק טז, ועיי"ש פרק ד' אם רחץ ה' את "צואת בנות ציון" וגו' "ברוח משפט וברוח בָּעֵר" וכו', והזכרים מסמרי שיער, הפרצות המוזכרות שלדאבונינו נמצאים אכן היטב היום, והעונש המוזכר שם גם נודע, ואם אנו לא רוצים ליענש ברחיצת הדברים האלו כנ"ל ברוח משפט, אזי יש לנו לעשות משפט למטה קודם שיהא דין מלמעלה. אנא!!! בואו נפקח עיניים ונפסיק לעצום אותם, ונתבונן בכנות מה רצון ה' במצוות אלו באמת ונשתדל באמת בכל היכולת (עיין דברים ל' ב' ושם י) לשוב לחיות כמו צורת יהודי אמיתית בכל נושא הלבוש ובפרט בפרטים המוזכרים שם (ג' כ"ד) כנ"ל, וכשנקיים מצותיו בכנות אין חשש להפסד כלל, ושומר מצוה לא ידע רע, ואדרבה רק ברכה מתוספת בזה כנודע כמה עובדות, וכן בווהר נשא עיי"ש היטב, וכמה רע כבר נודע לנו בגשם וברוח עקב כל אופני הפרטים הנ"ל, מ"הריסת שלום בית" עקב העמדת שני מלכים בכתר אחד, [להיפך ממטרת התורה לכסות ראש האשה אף שתהא כנועה לבעלה כפי שביארו עי"י הקדמונים, שבוה יכול להיות צורת שלום בית יהודי נכון כפי שביאר הרמב"ם סוף פט"ו מאישות, עיי"ש היטב] עד קלקול הילדים שהיא מכה שנתוספה עלינו בדור זה, וכבר נודעה עובדא שהנער הקלוקל אמר שהכל התחיל עקב לבוש אימו, ועד הריסת שלום בית של אחרים בהיות הנשים עוסקות בלהתנאות כשיוצאות מביתן וגורמות רעות להן ולרואה אותן והורס חיי אחרים, והורס את קדושת הרה"ר שלנו, כמבואר בפסוק פר' תצא כי ה' וכו' מתהלך בקרב מחניך, והיה מחנך קדוש ולא יראה בך וגו' ושב מאחריך, וכידוע מקדמונים אודות חשיבות ענין זה על שמירת הדור מפגעים בגשם וברוח, וכן הוא בווהר פר' נשא על זה, וכמה שמירה אנו זקוקים היום בכל רגע.

צפניה ג' ו' הכרתי גוים נשמו פינותם החרבתי חוצותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר וגו' אכן השכימו השחיתו כל עלילותם, לכן חכו לי ליום קומי לעד כי משפטי

אלקיד, [אין צורך בתרומה מיוחדת וכיו"ב, אלא קיום חובתינו כיהודים נאמנים], כנ"ל מישיעה (נט) על חובת התשובה בעשית המשפט וכן כאן במיכה בהמשך שם (וי"י יא) חובת המשפט ליוזר מאוצרות רשע ואבני מרמה, וחמס, ולשון רמיה.

ואח"כ מגיעה מעלת אהבת חסד לחפוף בטובת השני ולרצות לעזור לכל או"א מישראל, להגיע להבנה שאכן אנו כולנו גוף אחד של נשמות ישראל וכל אחד הוא חלק מכלל ישראל כידוע דברי הירושלמי בטעם מצות איסור נקימה, כנ"ל, ישעיה (נט) וזו מעלת ישראל שבנפשם הם גומלי חסד ואוהבים חסד, ואף שאין בידם כעת להיטיב מ"מ חפצים בכך, ואם רואה עלון צדקה וכעת אין באפשרותו לעזור כספית לפחות רוצה לעזור ויכול להוסיף איזה בקשה מקירות ליבו עבור הנוקק, או ללמוד איזה זמן לזכות חתן יתום זה או חולה זה, והרי אין הקב"ה עושה את העני לעני אלא לזכותינו על ידו, כידוע דברי חז"ל על כך, וכשאנו חפצים לעזור ועושים את שביכולתנו ואף כגון שמתפללים על השני הנה התקיימה המטרה לקשר ולאחד את ליבות בני"י, וכשאנו משתתפים בצער השני נהיה ראויים לטובה, ולהשראת השכינה על עמ"י כמו שאמרו בזמן מתן תורה כאיש אחד בלבד אחד, [ואף בשמחת השני כשאנו חפצים ושמחים באמת בליבו בטובתו ושמחתו של השני [ולא רק באים לשמחה ע"מ שלא יהא אי נעימות] התרוממו מעל עצמנו מעט והתאחדנו עם השני, ונתקיימה המטרה הנ"ל].

וכאן מגיע הדבר השלישי, והצנע לכת עם אלקיד, עיין רד"ק פירשו על חוזה אמונה והבטחון בהי"ת שהם דברים שבלב האדם, וכנ"ל חובתנו בזה בכל עת ובפרט בזמן כזה, אמנם הביא שם דברי חז"ל שפירשוהו על שאר הנהגות האדם שנצרך להן צניעות וכן יונתן תירגם שם כן, ועיין שע"ת שער ג' אות כז פירש על מצות השמר לך פן תשכח את ה', וזה מלשונו הזהרנו בזה לזכור את ה' יתברך. להשתדל לקנות הנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה, והצניעות, וקישוט המחשבות והמדות [מחשבות טהורות ומדות ישרות] עיי"ש.

וחובת הצניעות כוללת הרבה הנהגות שמעט שכחנו אותם, ורואים כאן בשע"ת שהנהגת עדינות עם ישראל באה מכח אמונת עם ישראל והקשר שלהם עם הקב"ה, שזה נותן להם עדינות וטוב לב ושאר מעלות, והנהגות פסולות בזה [כגון אכילה מרובה וכו' או אכילה בשוק, או לבוש שיש בו שחצנות [אף לגברים] או דיבור גס כניבול פה (שבת לג.) (גם דיבור בפלאפון בציבור, בפרט בענינים אישיים, וק"ו לנשים הוא הנהגה פסולה ממש)] הם עיוות בצורת יהודה נכונה ומהוות ביטול עשה הנ"ל מדברי ר' יונה.

ואף לבוש צנוע לנשים יסודו בענין זה, שמלבד לא ללבוש בגד הגורם הרהור חטא וכיו"ב שפסול בעצם ויש בו כמה חטאים של לפני עוור והליכה בחוקות הגויים [עיין טושי"ע יו"ד קעח היטב] ועוד, מלבד זאת באה חובת הצניעות [שאינה רק חובה לא ללבוש פרוץ שזה פשוט מטעמים אחרים כנ"ל]

כי מי שרואה כל אלו התלאות אשר הן באמת התראות ה' ית', ועודנו מחזיק בדרכו אשר דרך בה הוא כמי שעובר עבירה וקיבל התראה והתיר עצמו למיתה, עי"ש, "בינה זאת".

ועיין מנחות (מי) מתבאר שבעידן ריתחא [זמן דין] נענשים אף על עשה שאינו חיוב גמור, א"כ כ"ש וכ"ש יש עלינו לראות בעידן ריתחא אם בהרבה מצוות אנו מקיימים את עיקר הדין ורצון ה' באמת. (ולפחות ניקח את זה כתביעה שנתבעים בעידן ריתחא).

וכנ"ל מצפניה שאם לא ילמדו מעונש ופורענות המובאת על הגוים כנ"ל, אומר הנביא בשם ה' – לכן חכו לי!! ליום קומי לעד וגו', כי באש קנאתי תאכל כל הארץ, ובסוף ממשיך הנביא אסיר מקרבך עליזי גאותך והשארתי בקרבך עם עני ודל, הנה נאמר כאן פורענות עצומה על זה שלא לומדים להתעורר בכנות מכל הדין בעמים, ומצות התשובה בזמן כזה – הוא, הוא, הכרטיס כניסה לעולם של גאולת אמת כנ"ל בפסוק.

ובמלאכי ג, הנני שולח לכם וגו' ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומי מכלכל את יום בואו, כי הוא כאש מצרף, כנ"ל בריש הדברים. כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, הוא הבטחת נצחיות עם ישראל כמבואר בכמה וכמה פסוקים כי לא יטוש ה' את עמו, (תהלים, צד, ועוד כע"ז, ירמיה לא לד, ושם לד כה, וישעיה נד, ויחזקאל לו, ועוד הרבה).

וממשיך הנביא למימי אבותיכם סרתם מחוקי ולא שמרתם, שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבקות, ואמרתם במה נשוב, הנה נאמר על הזמן הזה שהקב"ה יאמר אלינו שובו אלי ואשובה אליכם, ואנחנו עוד נשאל מה יש לנו לתקן. עוד רואים כאן שיהיה תביעה על תשובה למימי אבותיכם, ועיין לקמן בדברי דניאל. והנביא עונה שם שנתבעים על גזל מתנות המעשר והתרומה, עי"ש, ואף אצלנו שייך היטב במניעת מתנות מעשר עני [וראשון] כדין, או בהתחכמות בזה, שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות. [עיין רמב"ם יב מתרומות יח].

ושוב ממשיך הנביא חזקו עלי דבריכם אמר ה' ואמרתם מה נדברנו עליך, ועונה הנביא אמרתם שוא עבוד אלקים וגו' ועתה גם נבנו עושי רשעה וגו' וימלטו. הנה מתואר כאן שישינה תביעה מהשמים עלינו על דברים שיש בהם זלזול כבוד שמים וכבוד התורה ולומדיה ומקיימי מצוותיה, והנביא מפרש שהוא ב"דברים", או אפי' בהתייחסות שלנו לפעמים למקיימי מצוות, שיש ולנו נראה איזה הפסד מהמצוה, ובסתר ליבנו אומרים "טוב שאנחנו לא כל כך", [חינוך ילדים בהשקעה גדולה, כבוד שבת או כבוד מאור שבת ללא חילולו בהוצאה גדולה, או זהירות מאיסורי ריבית כדין באמת, וזהירות בממון חבירו ביושר, או פרישות אברכי כולל מבידור ונופש שאין נצרך או שאין מתאים] ופעמים התייחסות שלנו כאילו שבני התורה מסכנים וסובלים, והדבר ברור ליודע וחי את הדברים בפנים שהוא היפך ממש, שאדרבה הם מאושרים ושמחים בשלהם, ועל הנזקקים לצורך

לאסוף גוים וגו' לשפוך עליהם זעמי כי באש קנאתי תאכל כל הארץ, כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד, וגו' כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וגו' והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה', וגו' רני בת ציון שמחי בית ירושלים וגו', הנה נאמרה כאן נבואה על העתיד לבא לפני ביאת גוא"צ כנ"ל בסוף הדברים שכל העולם יעבדו לה' וכו', אמנם קודם לכן יהיה פורענות עצומה בכמה מקומות בעולם, וחורבן והרס כנ"ל, [ופסוק זה הוא שדרשו חז"ל ממנו אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, הנה נאמר בעיקרו על הזמן הזה הסמוך לביאת גוא"צ שיהא תביעה על עם ישראל מדוע אין מתעוררים לשוב באמת אל ה' וללמוד מכל הדין הקשה באומות, [כנ"ל הדין הקשה שרואים כבר משך תקופה המחמיר והולך מנפילת בורסות וכיו"ב עד רעידות אדמה, צונאמי, הרי געש, ועוד, עד כל המלחמות העצומות המתחוללות סמוך לנו וכל זה נאמר כאן שהוא במיוחד לעורר אותנו].

ועיין בילקוט שם צפניה ג' שכדי שלא יהיו בני"י לחרפה שרק הם הנענשים, לכך בתחילה נענשים אה"ע, וראה קובץ מאמרים להגר"א וסרמן זצ"ל (א' רע"ז) שמענישים את ישראל בתוך הפורענות הכללית שלא יראה שרק עם ישראל נענשים, אך אם אומרים מקרה הוא אזי מגיעות צרות על עם ישראל לחוד.

[וענין זה שעם ישראל הוא הנצרך לעונש יותר מתבאר בפסוק "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקד עליהם את על עוונותיכם", (עמוס ג') שעם ישראל הקרובים אליו ית' ומכירים אותו ודבוקים בשמו, נתבעים הרבה יותר אם אין מתנהגים בהתאם לקרבה זו. ועוד הוא "לאהבתו אותנו" וכמאמר הכתוב "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך" (דברים ח') שדוקא אנו הקרובים אליו אם אנו חוטאים ומתרחקים ממנו, הקב"ה מעוררנו לשוב עי"ז, ואף לכפר על הריחוקים השונים ממנו ית' שנהיה קרובים אליו ית' אף כאן בעוה"ז, כמאמר חז"ל כל מקום שגלו שכינה עמהם [וכנ"ל מדברי החזו"א סוף אמו"ב לפרש ענין זה] לצורך זה באים עונשים כאלו להעמידנו במצב קרוב אליו ית' לכפר על הריחוקים והחטאים השונים, ופעמים אף חלק מעמ"י מכפרים על חלק אחר שכולנו כנפש אחת כנ"ל מדברי חז"ל, ומה שנתפס הדין בחלק האחר פעמים הוא מחמת שלא מיחו, ולזכך דוקא את אלו שיהיו קרובים אליו ית' כנ"ל, ולזככם כבר בעוה"ז לבא לעוה"ב נקיים, או יכול להיות שנעשה בתור זכות שאלו מוכנים לסבול עבור עם ישראל, ועוד חישובי שמים].

ונודע פירוש הגרי"ז זצ"ל על דברי יונה בשלי הסער הזה (יונה א' יב) שאף שהיו שם מכל עובדי ע"ז הבין שדוקא בכללו הדבר מגיע, ואף אצלנו אין מן החכמה כלל לומר שהשני הוא הצריך תיקון, כי אם כך אף אחד לא יעשה כלום, ואף אם יעשה לא יעשה כמחוייב לעשות אלא סתם כמעלה בעלמא, אלא חובת כל אחד לכלכל את יום בואו (מלאכי ג') ולהכין עצמו באמת לקראת יום ה'.

ולשון הר"ן בדרשותיו (דרשו"י) על הפסוק הזה בצפניה, הכרתי גוים וגו' אמרתי תיראי אותי תקחי מוסר, ואין ספק

משולש בכתובים. הנה הספר תהלים מלא מאוד מדברים אלו שבעולם של אמת אין קיום לרשע, והרשעים יכרתו או ישוּבו בתשובה, ואפשר למלא מכך קובץ שלם, וכמעט בכל פרק אפשר לראות דבר זה וננסה בס"ד לצטט מעט בזה. כי לא חפץ רשע אתה וגו' תאבד דברי כזב וגו' וישמחו כל חוסי בך וגו' (ה), אשרי האיש שלא למד מהלצים והחטאים אלא הוגה בתורה ללא הפסק [ודו"ק] והרשעים הגמורים והחטאים לא יקמו במשפט (א), הרשעים יגמרו והצדיקים יתכוננו, ואם לא ישוב הרשע – ישוב עמלו בראשו (ו) ה' **בוֹחַן הַצְדִּיק** [אף הצדיק נצרך בחינה] ואת הרשע והחמס שנאה נפשו, וימטר על רשעים פחים מנת כוסם (יא) יכרת ה' שפתי חלקות (יב) עם החסיד יגמול חסד ועם עקש יתפתל (יג) ומי יעלה ויקום במקום קדשו דוקא הנקי כפים, ובר לבב [חזק באמונה ובטחון] אשר לא נשא לשוא נפשי [נוהר מחילול ה'] (כד), ה' מדריך ענוים במשפט ומלמד אותם דרכו, ואלו נפשם בטוב תלין, ויירשו ארץ (כה), יבושו רשעים ושפתי שקר וישלם לעושי הגאווה תשלום יתר, ורב טובו אשר צפון לצדיקים (כז), משמים הביט אל בני אדם ומבין אל מעשיהם מי הם יראיו ומי מיחל לחסדו (כח), עיני ה' אל צדיקים ולהם לא יהא מחסור, ופני ה' בעושי רע להכריתם, ונפש עבדיו יפדה (כד), והרבה מאוד נאמר בתהלים על הצלחת הבוטח בה' והצלחת הצדיק וירא ה' ודורש ה', ומפלת ופורענות הרשע למינהו.

ואף שבהסתר פנים שיש כיום אין אנו רואים כ"כ דבר זה, אמנם האמת כן הוא שהצדיק והירא ה' הוא החי האמיתי באור פני מלך חיים, והוא הגורם ומביא ברכה לכל העולם, ופעמים מביא ברכה בפורענות שבאה עליו לכפר על הדור [עיין זוה"ק פנחס ר"ח ועוד] אמנם בעולם של אמת ומלאה הארץ **דיעה את ה'**, וכמש"כ הרמב"ם פי"ב ממלכים שיחזרו כולם לדת האמת ומלאה הארץ דיעה את ה', וכן פ"ט מתשובה ב', [היינו אף הרמב"ם דנקט כמ"ד דאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות, היינו שלא יהא שינוי בטבע, אך מצד ידיעת האמת דבריו ברור נאמרו שאז יהא האמת שולטת ומלאה הארץ דיעה את ה', ודאי בעולם כזה לכל חלק של שקר שבנו לא יהא לו אפשרות קיום, וכנ"ל כל הפסוקים בתהלים ועוד שם רבות מאד, א"כ דבר זה יהא בגלוי בעולם של אמת, הצלחת הצדיק וירא ה' ודורש קרבת ה', ונפילת פועלי אוון, ושבירת זרוע רשע. ולמה? למה נחכה שישבר חלקים השליליים שלנו ע"י ה' בגילוי האמת ויצרוף סיגנו ובדילנו?! ולא נשכיל לעשות זאת קודם לכן בכוחות עצמנו, הרי ודאי יהא זאת זכות לנצח!! הרבה יותר! מי שישכיל לצרוף עצמו מהסיגים שבו, מאשר שבורא עולם יעשה לו זאת בעל כרחו!!

עוד תהלים מלא שישועת ה' וחסד ה' על הבוטח בשמו, והמתחזק לבטוח בה' וה' עוזו ומשגבו הוא הנושע, וה' בעזרתו, ושוב כנ"ל שבעולם של אמת וגילוי האמת ודאי יהא דבר זה בגלוי שישועת ה' דוקא על הבוטח בשמו, ודורש אותו, וירא ה'.

עוד שם רבות על התפילה וריבוי בקשות על גילוי האמת וצפי' גדולה לכבוד שמים שיתגלה, ועיין לעיל המדרש [מובא ברד"ק הושע ג] אין מראין סימן טוב לישראל עד שיבקשו

נופש להוצאה גדולה או לצאת כמידי יום לבידור אחר – הם האברכים – מסתכלים על כך כחולי. ועיין לקמן מדינאל. [אגב הזכרת איסור ריבית, אולי כאן המקום להעיר על חומר הענין והזלזול שנוצר בהלכות אלו, שכבר נודע שהיו שלוו מהבנק שרצו לישבע שבועה חמורה (כתנאי ההיתר עיסקא) ולא נתקבלה הטענה כלל, והדבר פקפוק עצום בכל הית'ע כיום בבנקים, ואף ללא טענה זו כמה משונה לכתוב פרטי פרטים בהלואה והריבית, ואילו פרטי ההיתר עיסקא כותבים כמו שכת' ב"חכמת אדם", והוא חילול ה' ממש, (וראה גמ' ב"מ ע"א). והם מביאין עדים ולבלר וכו' וכותבין וחותרין פלוני זה כפר באלוקי ישראל, [ועיי"ש בתו' שהמלוה בריבית אין קם לתחית המתים]]. (ואף בכל היתרי עיסקא אף אם נוהגים כתקנת הקדמונים ידוע בשם הגר"א שהתבטא ע"ז בחומרה, וראה ב"מ סח. לית הלכתא לאו כטרשי וכו' ולא כשטרי וכו' ומשמע לכאוי דלא רצו בגמ' שם מיני הערמות שונים לדינא, ולפחות כיום שגרע טובא מתקנת הקדמונים ודאי חמור יותר).

וממשיך הנביא אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה וימלטו, הנה נאמר כאן חילול ה', שיש ואנו מתפעלים ממגדלים גבוהים או בורסה שנראה מצליחה והם אינם שומרי תורה ומצוות, וכאילו הצליחו אלו להתחכם חס ושלום ומצליחים ועושים ומחלקים כספים וכיו"ב, ועצם ההתפעלות מכך נחשבת כאן לטענה ותביעה עלינו. [ועיין ספר התקופה בסערת אליהו להגר"א ויינטרוב זצ"ל מה שהאריך לפרש בזה ואף על הפסוקים כאן, ולפרש באמת ששורש הצלחת ממשלת הערב-רב וכיו"ב הוא חלק מתשלום שכר לרשעים בעוה"ז, והוא ענין רשע שהשעה משחקת לו, שהשחוק הוא הפרעון לרשעים שפרחו כמו עשב ויצצו, והוא להשדמם עדי עד, שכך יגמר זכותם, ודוחקא שדוחק לת"ח זה עצמו מזרז לידת הגאולה, והוא ענין החוצפא יסגי שהשפחות וילדיהן ראשונה, וזה רומז לערב רב, ועיין מה שהביא שם מכמה מקומות בזה"ק (בקונטרס והמשכילים בינו) ומרע"מ הובא בביאור"ג לתיקון"ז (דף קס"ב) דעל אוה"ע וערב רב נאמר טוב כעס משחוק, טוב כעס שנמסרו ישראל ביד האומות מהשחוק לרשע הערב רב שהשעה משחקת לו, ועליהן נאמר למה תביט בוגדים תחריש כבלע צדיק ממנו, ופירש שם הגר"א דבולע הצדיק שאינו גמור דייקא שמתבלבל מהצלחת הרשע הנ"ל, והדברים ברורים למתבונן].

ואומר הנביא אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' ויכתב ספר זכרון לפניו וגו' והיו לי ליום אשר אני עשה סגולה, וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו. שבינם לבין עצמם יתחזקו יראי ה' לא ללמוד מדרכי הגויים ולא להתפעל מדמיון נעימת החיים שלהם שהוא כמים מלוחים, ויש לו מנה רוצה ב' מנים, ואין בו שקט נפשי ממש, אלא חוסר רוגע, ורדיפה עוד ועוד אחרי החשק והנחמד ללא מוצא, ולא להתפעל מהצלחת רשעים שונים כנ"ל לפרש זאת [ראה בלקט רשימות ממשגיח דליקווד זצ"ל [לקט רשימות חנוכה] קבלה מהחפץ חיים וממהרי"ל דיסקין זצ"ל שבמלחמה האחרונה מי שמובדל ומנותק מדרך הגויים לגמרי הוא ינצל לגמרי]. ואילו, אלו שיתחזקו ולא יבושו להתחזק, יכתב מהם הספר זכרון ויחמול ה' עליהם מאוד כנ"ל, ועיי"ש ההמשך דין הרשעים וזכות הצדיקים.

או בלא משים הרבה מאד, בין בנוחות ונופש ובידור, והנאות שונות, ודרכי האמונה והבטחון – ומבטח עמ"י הוא בה' ולא בחרב וחנית, ודרכי החינוך והשלום בית, ועוד, [ועיין רש"י בראשית לא יז] [וכבר אמרו על כך גדולי ישראל כמה אין זה דרך עמ"י לטפל בבעיות בחינוך והנ"ל כדרך הנלמד מהגויים, שאין מטרתם בחיים כמטרת יהודי בחייו, ואצלם הענין הוא להיות מוצלח, ושולט בחברה, וחזק שלא מפחד, וכו', ואצל עמ"י הענין להיות טוב לשמים ולבריות, להטיב לשני במדת החסד כמצות והלכת בדרכיו, ולהיות נכנע להקב"ה ולקבל מרותו, ולהרבות שלום אף שהוא על חשבון כבודו ולהיות אף מאלו שאינם עולבים, יחד עם הכוונת השכל את הרגש, לשלוט על הרגש השלילי ולרוממו לרגש נכון וטהור].

עוד שם (יא לה) ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהם ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד, ושם [יב ט] כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ, יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים וגו' והמשכילים יבינו וגו' אשרי המחכה ויגיע וגו', מבואר שבדוקא יהיה עת קץ, סתום וחתום לצורך לצרוף ולברר אותנו, ו"הענין פשוט" דהרי אין הגאולה אלא בתשובה כמו שאמרו (סנהדרין צ:): ואם יהא זמן ברור הרי לא ישובו שימתינו לראות מה יהא בזמן זה, ועוד כנאמר כאן שזה עצמו הצירוף שכיון שהדבר סתום יתבררו האנשים בזה שיסברו להבין זמן הקץ ולא יבא ויהא להם קושיות על כך, וזה עצמו הברור האם ישכילו להאמין ולצפות בכל מצב וכמו שאמר והמשכילים יבינו, אשרי המחכה ויגיע. בינה זאת. [ועיין לעיל מהפסוק פתאום יבוא אל היכלו, שיבא הגואל בהיסח הדעת].

ועיין עוד דניאל ט' תפילת דניאל [שחלקה נאמרת בתפילת (הוא רחום) אודות הגלות וחוסר כבוד שמים שבתחילת תפילתו מתודה באורך על עוונותינו ועוונות אבותינו שלא הקשבנו לנביאים המוכיחים אותנו וסרנו מהמצוות, ולכך באה עלינו כל הפורענות של החורבן והגלות כמו שנאמר לנו ע"י משה עבד האלקים, ולא השכלנו לשוב מעונינו, וה' צדיק על כל מעשיו, ומבקש [דניאל] שיעשה ה' למען שמו ועל רחמיו. הנה רואים אנו שדניאל בראותו אורך הגלות [עיי"ש שקודם לכן דניאל עיין להבין אימתי יגמר זמן השבעים שנה של הגלות, כ"ש כיום שנאמר שיהא סתום אכן יהא סתום כנ"ל ויש לנו ללמוד להתפלל כמוהו] התפלל על כך שיעשה הקב"ה למען שמו, ולמען מקדשו, שיראו הגויים שאכן עם ה' הם עם ה' באמת, ויודעי האמת, שהם המפרסמים את שמו ית' בעולם, ורק על ידם נודע שם ה' בעולם. [וממילא בהכרח שלא יכרתו וימשיכו לעולם ובסוף תתגלה האמת עליהם, וכפי שפירש הרמב"ן בפר' האזינו שעם ישראל מובטחים על הגאולה שהרי אם יכרתו יהא נראה כאילו כל התורה והנבואה וכו' היה רק איזה תופעה זמנית וכיו"ב, ועיין עוד בזה על הבטחת עמ"י (מלבד כל הפסוקים כנ"ל כי לא יטוש ה' את עמו, ועוד, עוד מן הפסוק בפר' תצוה אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם, בשם הגר"א, עיין)].

אמנם בראשית דבריו התודה וידוי ארוך על עוונותינו ועוונות אבותינו כנ"ל, ויש לראות זאת כחיוב הנאמר בתורה בפר' הגאולה ושבת עד ה' אלקיך וגו' כי תשוב אל ה' וגו' בפ"ך ובלבבך וגו'. שחובת התשובה שנצטוינו בזמן כזה הוא

שלתן מלכות שמים, ובית המקדש, ומלכות בית דוד, והרי תיקנו לנו חז"ל בתפילה כמה וכמה ברכות על הגאולה וכל חלקיה, וכנ"ל (בהושע שם) שחובתנו בזמן כזה לבקש באמת בכל ליבנו את קרבת ה' ואת השראת שכינתו בתוכינו, ולא שמעשינו סותרים את זה אם אנו לפעמים כתינוק הבורח מבית הספר [בורחים לעיתים מהתורה וקרבת ה' – אל הבידור וההנאה].

עוד מלאים הפסוקים שם על השתוקקות לקרבת ה' ולחצרות ה' ולבית ה', [היינו מקום השראת השכינה וחצר המשכן והמזבח] תוך כדי תפילה לאור פניו ושיושיענו בחסדו, ואף בחושך הגלות ונראה שאפס לנצח חסדו, והרשעים השגו חיל, והצוררים מחרפים ומגדפים, מ"מ אנו מיחלים לישועתו, וזוכרים פועלו מקדם, וכשבאים למקדשו [ברוח הקודש של הנביא המשורר] רואים איך כל גדולת הרשעים היא נפילתם, והיו לשמה כרגע, ויתמו כחלום, ואז מתחזקים בקרבת ה' וכלה שארי (בשרי) ולבבי אל קרבת ה' ולא נסוגים ממנו, ומבקשים האר פניך ונושעה, (מא, עג, עז, פ, ועוד) ויש להבין מזה חובתנו להתחזק בתפילה כזאת [ולומר הפרקי תהלים כן, ולא רק כאומר מה שכתוב] ולבקש על כל זה שאכן נתחזק לא להתבלבל מהרשע הגדול, ולצפות לישועתו באמת. וכמה "נפלא ומחזק" לומר מעט בהתבוננות, מהרבה שלא בהתבוננות.

ואף בפרשת שמות ופרשת וארא רואים בבירור אחד הגורמים המרכזיים לגאולת עמ"י היה התפילה מעומק הלב, [צעקה, נאקה] ואף שבא הזמן לגאולתם, שאל"כ היו נשקעים שם כידוע, מ"מ התפילה היא פעלה שם הענין, ויש לנו ללמוד מזה הרבה, חובתנו להתפלל על כל הצרות מבית ומחוץ מ"עומק הלב" ולכיון ואף לפרט כמה מיני צרות בגשם וברוח על הכלל ועל הפרט, וזו מצות עשה ואף לדעת הרמב"ן מ"ע מה"ת להתפלל בעת צרה, וע"ז נאמר לעבדו "בכל לבבכם". [עייין נפח"ח ש"ב מה שביאר הפסוק לעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, בענין תפילה, וכדרשת חז"ל].

ובדניאל יב א' ובעת ההיא וגו' והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר, ופירשו רוב ככל המפרשים שספר האמור כאן הוא הספר שנאמר בסוף מלאכי ליראי ה' ולחשבי שמו שהם ינצלו [כנ"ל ממלאכי], או ספר כע"ז, אמנם נאמר כאן שיהא עת צרה גדולה כ"כ שלא היתה מזמן יציאת מצרים [ואם אנו עדיין עומדים לפני כן ולא נאמר שכבר נתקיים במלחמת העולם השנייה, והרי בחורבן הבית וביתר והר המלך יחדיו ודאי היה יותר ממלחמת העולם השנייה, כמבואר בפירוט רב במס' גיטין, (אמנם שם היה בהפסק כמה שנים זה מזה) וכאן נאמר שלא היתה צרה כזו מזמן שהיינו לגוי], וידוע כן משמיה דהח"ח צ"ל שמלחמת העולם הא' היתה כמשחק מול המלחמה השנייה, והשנייה תהא כמשחק מול השלישית, ומובן שפיר כיום שאפשר ברגעים ספורים להחריב עולם ממש, ונאמר כאן שהניצולים הם אלו שיכתבו בספר הנ"ל ליראי ה' ולחושבי שמו, א"כ פשוט לכל החפץ בחיים להתעורר בדברים הנ"ל (מלאכי ג') לא להתפעל מדרכי הגויים והצלחת הרשעים, ולהתחזק לא ללמוד מכל הנהגות הגויים למיניהם. והם חדרו אלינו במשים

שהקב"ה שומר עליהם אף בגלות ואף אם חוטאים מכין רפואה למכה קודם, ובמצב כזה יכולים כבר ללכת לגלות ארוכה לכפר על כל העוונות כנ"ל מדניאל].

אמנם בורא עולם הראנו שלא אנו הקובעים, אלא הוא השליט והכל ברצונו, ונתן עלינו כל הקללה האמורה אם לא יקיימו התורה כראוי, וכל המצבים תועדו בפירוט רב בתורה כל הפורענות על כל חטא כאמור בפר' בחוקותי, ובפר' מסעי (במדבר לג בסוף) ובפר' ואתחנן (ד' כה) ותוכחה בכי תבא, ובפר' האזינו ג"כ נאמר פורענות עצומה על עוונותינו, כי אש קדחה ותיקד עד שאול, וגו' חצי אכלה במ!! וגו' אמרתי אשביתה מאנוש זכרם!! לולי כעס אויב אגור וגו', אך לבסוף נאמר ג"כ שיזכו לגאולת עולם וישוב ה' לשוב עלינו לטוב, והגויים ירננו לעמו, והקללות ילכו על אויבנו בגשמיות ורוחניות, וכ"ז בתורה נאמר מפורש. שם. ובפר' נצבים. מלבד כל האמור בכל הנביאים באורך, ונאמר מפורש שיעשה למען שמו, ואף שיהיו עוונות הרבה יסלח לאשר ישארו, [יחזקאל כ', מג מד, וכן לו, כב לא לב, ועוד], ובאזלת ידינו יגאלנו ויפרע מאויבנו בחרבו החזקה ויכפר על אדמתו ועמו (סוף האזינו).

עוד בענין הגלות באורך כ"כ [שנאמרה בפירוש בתורה ונביאים, ב"אחרית הימים" ושבתי וגו' (דברים ד) למה ל'נצחתי' תשכחנו וגו' (איכה ה') ועוד], שאחר שלא עמדנו בבית ראשון וחטאנו וסילק מאיתנו שכנתו בגלוי, הנה לחזור לדרגה כזאת יכול להיות אם לא יהא יותר חשש שיחזרו ויחטאו שוב ויצטרך שוב לסלק השכינה, ואף אם היה קצת אפשרות כן בבית שני שוב לא עמדנו בזה ונחרב [ועיין לעיל בסמוך] א"כ כדי שיבנה שוב נצטרך תשובה גדולה כ"כ לסלק סיבות החטא לגמרי, או להגיע להסכמה בלב גדולה כ"כ שלא יהא חשש שיחטאו שוב, וזה ודאי צריך תשובה גדולה, אמנם אם היו שבים בתשובה שלימה היו זוכין ל'אחשינה'.

ואף כרוך נסיון בזה אם נתבלבל באורך הגלות לימשך להנחמד לשעתו או נילך אחר האמת בכל מחיר, ונסיון זה גודל עם אורך הגלות, ובהליכתנו אחר האמת בכל מחיר אנו מתקנים רבות את אשר הלכנו כמה פעמים אחרי המושך השקר, וכנ"ל מדניאל שסתימת הקץ הוא גופא הנסיון לברר ולצרף.

עוד בגלות זו למדנו – אנו עמ"י – שעברנו כמה מצבים וכמה נסיונות ולמדנו בכל אלו, שאין לנו הצלחה אלא בעשיית רצונו ית' לחוד בין לימוד מהגויים מזמן יון ועד היום, בין בהסכמה לא להיות שונה מהגויים בזמן נבוכדנצר ואחשורוש שהשתחוו לצלם ונהנו בסעודתו, וקיבלו גזירת המן ע"ז, ובין בכפירה בתושבע'פ שסבלנו רבות מאוד מכל מיני צדוקים ומינים, עד שסרו המה מאיתנו ומהם לא נשאר זכר ביהדות, ואילו היהדות המקורית האמונה עלי רבי וחכמי דורות (מגילה יא) חיים וקיימים ופורחים ודבוקים בשמו.

וכן כמה כיתות שקמו מימות הנ"ל עד לאחרונה כת הצבי שבור ואחריו כיו"ב, ועד ההשכלה שאת כולם נשאה הרוח,

כחובת התשובה ופרטיה שנתפרש לנו בראשונים גדריה, שהם עזיבה, וקבלה, ויודוי, וכן יש בתוכחה דבחוקותי בסופה והתודו את עוונם ואת עוון אבותם במעלם אשר מעלו בי, [ואף ששם נאמר באמצע התוכחה, פירשו שם חלק מפרשים שהיה תשובה ללא קבלה לעתיד אלא וידוי על העבר, ולכן שוב נעשנו, ותוכחה דבחוקותי פירשו בו דקאי על גלות בבל, וכמו שנאמר שם אז תרצה הארץ את שבתתיה וכפי שפירש רש"י שם. משא"כ תוכחה דכי תבא פירשו על גלות אדום, ולא נאמר קץ בו, אלא בפר' נצבים נאמר שכשיגמר הקללות [והברכות] וישבו בתשובה אז יזכו לגאולה שלימה, והיינו שכאן יהא תשובה עם וידוי נכון עם עזיבה וקבלה לעתיד, וא"כ ודאי יש ללמוד מדניאל את החובה להתודות בזמן כזה, וכ"ש הוא, כנ"ל.

והנה היודוי הוא על עוונותינו ועוונות אבותינו וכמו שהתודה דניאל וכלשון הפסוק בבחוקותי, א"כ מחובותינו בזמן שעליו נאמרה פרשת התשובה והגאולה להתודות על עוונותינו ועוונות אבותינו מעולם, [ונדלקמן שהגלות הארוכה נאמר בפירוש שבה אף על חטאי בית ראשון], מחטא אדם הראשון שעבור חטא זה נצרך כל גלגול הבריאה בכל מאורעותיו, והחטאים של עם ישראל במצרים כנ"ל מיחזקאל כ שהיתה תביעה גדולה על כך, ועוונות דור המדבר העגל והמרגלים שעבורם נאמר וביום פקדי ופקדתי שאין לך פורענות שאין בה אף פרעון על חטא העגל, ושאר עוונות במשך זמן שהיו בני"י בא"י ובית ראשון עד החורבן הראשון שעד אז היה כבוד שמים גדול מאוד ולא האמינו מלכי ארץ שיבא צר ואויב בשערי ירושלים. (איכה ד'), ושאר העוונות בבית שני וכל אורך הגלות, ולנסות להבין את הלקחים השונים מנפילות שונות שהיו ולרצות באמת לשוב אל אבינו האוהב ומצפה לנו, לחיות אכן כרצונו באמת.

ונאמר שם בתשובה לדניאל על תפילתו שעדיין לא נגמר זמן עונש עמ"י בגלות ונאמר לו שם חורבן בית שני [ועוד מקומות בדניאל חזה בנין בית שני וחורבנו, עיי"ש] ואח"כ ימשיך עונש על חטאתינו בזמן בית ראשון עד שיתמו כל העוונות, ואז יבנה שוב ביהמ"ק ויגמר מלכות אדום ע"י גוא"צ. עיי"ש כל זה בכמה חזיונות, א"כ כל גלותנו הארוך הוא אף על עוונותינו בבית ראשון מימות יצ"מ [ואף קודם לכן עיין יחזקאל יד על מה שהיתה שנהא כבושה על שעבדו ע"ז במצרים]. והתביעה על אותו הזמן יותר גדולה, שהיה קרבת ה' גדולה בהיות המקדש והנבואה בתוקפם, והרי אף לא האמינו שיכול לבא צר ואויב בשערי ירושלים והיכל ה', איכה ד', ירמיה ז, [והיה הבטחה להדיא שיגאלו בסוף שבעים שנות גלות בבל וזה כאמור על תוכחה דבחוקותי, ומאידך בתוכחה דכי תבא סופה תלוי בתשובה בפר' נצבים, והתנאי לתשובה דרשוהו חז"ל מהפסוקים בסנהדרין (צ"ח) כנ"ל שובו אלי ואשובה אליכם, ועל קץ זה נאמר לדניאל לך חתום הדברים, וגו', ונאמר ע"ז למה ל'נצחתי' תשכחנו והיינו גלות נוספת סתומה, ובסופה הגאולה. שהיה הצורך להבטיח את עמ"י לגאולה מיד בסוף השבעים שנים שללא זה לא היו מתקיימים בגלות. וכמו שטענו ליחזקאל (יחזקאל כ) עבד שמכרו רבו כלום יש לרבו עליו כלום, והקב"ה אמר ליחזקאל לומר להם אם לא כי בחמה שפוכה אמלוך עליכם, אך אחרי נס פורים שנאמר שהיה קבלת התורה מרצון שראו

האחרונות מהשויון זכויות שהושם עלינו ואז פרצה ההשכלה, ונתנסינו אם נעמוד ולא נפרוק עול מ"ש עד כהיום].

ועיין ברמב"ן (האזינו) שנאמרה שם ועוד כמה מקומות הבטחה על הגאולה העתידה ללא תנאי של תשובה כמבואר ביחזקאל הנ"ל ועוד, [נהיינו שהוא הבטחה על הגאולה בע"כ של גויים] ומאידך יש תנאי של תשובה כנ"ל מכל הפסוקים הרבים בזה, ופירשו לנו חז"ל בסנהדרין שם שאם לא ישובו אז היא מלך קשה כהמן ועל כרחם ישובו, והביא בזה הגר"א ויינטרוב זצ"ל (התקופה בסערת אליהו מאמר ח') הגמ' ביומא פו דיש תשובה מאהבה והיינו שובו בנים ארפא משובתיכם, ויש תשובה ע"י יסורין והיינו א' מעיר ושנים ממשפחה, ולר' יוחנן בסנהדרין שם היינו א' מזכה על כל העיר, והיינו שאף אם לא ישובו כולם כראוי אלא בהכרח מחמת המלך קשה כהמן, יזפו היחידים לאחרים, ועפ"י הנ"ל מכל הפסוקים בישעיה ושאר הנביאים שנאמר שרק אלו יישובו יזכו, ישעיה נז, נז, וסה. ומלאכי א, וכל הנ"ל, א"כ היינו שאף שלא תהא תשובת השבים שלימה ולא תיקנו כל הפרטים והפגמים, יזפו המועטים ששבו באמת עבור האחרים שאכן שבים כפי יכולתם ולפחות שבים מהפשע (ישעיה נט), וזה נחשב בנבואות הנ"ל שיש הבטחה על גאולה ללא תנאי תשובה, שאין זו נחשבת לתשובה ממש בכוחות עצמנו, אך תשובה תהא נצרכת לכולם, כנ"ל.

והוא שכתב הרמב"ן עצמו בפר' נצבים שנאמרה התשובה כנבואה, א"כ יש כאן רמז הבטחה שעתיד להיות כן שישובו עמ"י בתשובה ויגאלו, עיי"ש, ולכך יש מהנבואות שלא נאמרו עם תנאי תשובה, משום שהוא תשובה מחמת הכרח (לחלקם), ועוד משום דודאי בסוף יתקיים כן לפחות ע"י המלך קשה כהמן.

וראה רמב"ם פ"ז מתשובה וז"ל ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה התורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין וכו' עיי"ש, ועוד כתב הרמב"ם פ"ד ממלכים על זמן של שקודם מלחמת גוג יעמוד נביא לישראל לישר ישראל ולהכין ליבם שנא' הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא. עיי"ש. וכשרואים אנו הפסוקים הנ"ל והפסוק ממלאכי ג' הנה פתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים [מלך המשיח] ומלאך הברית אשר אתם חפצים בו [יש פירשו על אליהו הנביא] ומי העומד בהראותו וגו' כי הוא כאש מצרף, כנ"ל בראש הדברים, והרי נאמר שהגואל יבא לשבי פשע כנ"ל, א"כ רואים אנו מכל האמור שלצורך בואו היא נצרך לפחות תשובה מהפשע על ידינו בעצמנו, ואם לא יזכו ישובו על ידי יסורין של מלך קשה כהמן, ויבא הגואל ואליהו לעזור לנו להמשיך התשובה להיות שלימה ולצרוף סיגנו לגמרי ולכבסנו כבורית (מלאכי ג'), וא"כ מובן שכל אחד לפי תשובתו מכל חטא ופשע קודם שיוכרח לכך ודאי יזכה "הרבה יותר" אח"כ, ועדיף לצרוף עצמו מהסיגים מאשר שיצרפנו באש צירופו.

ראה זוה"ק שמות קל: וכן ויקרא כד. על חובת התשובה לצורך גאולת עם ישראל מגלות האחרון.

והיהדות חיה וקיימת בלעדיהם, וכן למדנו עלינו נסיון גאולה בכח הזרוע כגלות ערב רב האחרונה, שנאמר בזוה"ק על ענין זה (עיין קונטרס "והמשכילים יבינו" להגר"א ויינטרוב זצ"ל) ואף זו לא תצלת, והרינו חלנו כמו ילדנו רוח וישועות כל נעשה ארץ (ישעיה כו) כי כה אמר ה' בשובה ונחת תושעון וגו' ולא אביתם, ותאמרו על סוס ננוס על כן תנוסון וגו' ולכן יחכה ה' לחננכם, אשרי כל חוכי לו (דייקא), עיי"ש כל הפרק. (כו והלאה) ואמרו אין ב"ד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל, עיין כמה מאמרים בזה (סנהדרין צח) וכידוע היום אין להם תשובה לכמה איומים כלל, ואין לנו אלא להישען על אבינו שבשמים ולצפות לישועתו דייקא, וכנ"ל מסוף שירת האזינו.

ואף למדו – אוה"ע – בכל הגלות הארוכה שאין עצה ואין תבונה נגד ה', וכמה שניסו ומנסים להכחיד כל זכר לעם ישראל בגשם וברוח אין בזה שום הצלחה וכמה שניסו הקב"ה מצילנו מידם. עד המכה האחרונה שהיה בחורבן יהדות ארופה שלמדו כל אוה"ע שהיהודים בני אל-מות הם, וכמה שתיסרום הם ישובו ויצמחו ויפרחו וישגשגו, ולא אלמן מאלקיו, וכידוע דברי היעב"ץ שכתב שגדול מכל ניסי מכות מצרים הוא קיומנו בגלות הארוכה אף שאומות רבות קמו ונפלו ולא נשאר זכר מהמה, היהדות חיה וקיימת, ופורחת, [נפולרית ומרכזית בציר האנושות כולה, והיהודים עם שמת, חכם, מאושר ומצליח], וכנודע העובדא אודות מלך גרמניה אשר ביקש מרעהו הוכחה על מציאות ה', ואמר לו "היהודים", והסכים לו בפה מלא.

עוד על סוגית הגלות עיין ריש פרק ח' דפסחים סוגיא שלימה בזה, והאריכו בזה במהר"ל ועוד.

עוד הרמח"ל האריך בספריו לבאר את ענין ותועלת "הרע" בעולם שדייקא על ידו מתגלה עוצם ה"אין עוד מלבדו" שרואים שאפי' רע כ"כ גדול אין לו קיום כלל, ויוכר האור מתוך החושך, שהרע לא יחזיק את עצמו ויכלה את עצמו בעצמו, והחטא והרע יהא עצום כ"כ שיראה שאין מצב קיום לעולם יותר מחמת החטא והשקר. ואז היא ניכר האמת מתוך החושך ויכירו כולם ש"אין עוד מלבדו". וכידוע כהיום עד כמה השקר נפל ונופל, וכל הכלכלה והבוררות נופל שֶקֶרם זה בזה, וכל הטומאות והלכלוך גובר שאין קיום כבר למצב כזה, ודייקא מתוך חושך זה מתגלית הישועה, וכדברי ר' יונה (ש"ב ה') ויש על הבוטח בה' להוחיל במעוף צוקתו כי יהיה החושך סיבת האורה, כמ"ש אל תיראי אויבתי כי נפלתי קמתי, כי אשב בחושך ה' אור לי, (מיכה ז'), ואמרו ז"ל אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה ה' אור לי, (עיין בזה באורך בדברי הגרי"א בספרו הנ"ל).

[עוד ביאר הגרי"א זצ"ל במאמריו עפ"י הגר"א דהגלות הוא לתיקון חטא העגל, שהיה בו ביטול תורה ופריקת עול מלכות שמים, והגלות תוכנו ביטול תורה כמו שאמרו חגיגה ה להראותינו עד כמה אין לנו קיום ואין הצלחה ללא תורה, ולזה היה לנו לירד עד עפר, וכמ"ש הגר"א שהציאה לגלות הוא כמיתה וחורבן הישיבות והת"ח הוא רקבון הבשר והעצמות, עד שנשאר מלא תרוד רקב ואז נאמר התנערי מעפר קומי, אך עוד יש נסיון דפריקת עול מ"ש, כנ"ל בחטא העגל, וזה התנסו יותר במאתיים שנים

התחלת פתיחת זה השער יתחילו החרכים ליסתם, ועדיין לא הורגש אור השער, עד רגע האחרון שכשיסתם החרכים מיד בזמן אחד יפתח השער לגמרי לאור הגאולה בפועל, ועד זמן זה כ"ז שהחרכים נסתמים יותר ויותר על זה נאמר למה ה' תעמוד ברחוק, (תהלים י) ומרחוק ה' נראה לי (ירמיה לא) ודוד ע"ה ביקש שלא יתמשך זמן זה, ואז יהא בגאות רשע ידלק עני (תהלים סו) שיתרומם הס"א, ושלוחו למטה הוא גוג על ה' ועל משיחו, והיה עת צרה ליעקב ונסיון גדול, וממנה ישוע, עיי"ש באורך דברים נפלאים מאוד.

והנה זה כתב הרמח"ל לדיליה ודכוותי, אך לגבי אנשים כמונו יש להבין שב"פקידה" הזאת היא "לבקרים תפקדנו ולרגעים תבחננו", ונר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן, (משלי כ) ואנו ניבחן עד כמה אנו מכירים את האור הזה ומזדהים עימו, ונכנעים להקב"ה בכנות, ורוצים אכן לחיות כרצונו בכל ענין, וע"ז אמר הנביא ומי העומד בהראותו, כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים, (מלאכי ג).

והרי אמרו (ברכות ח) דמיתת הרשע כפיטורי בפי ושט, משא"כ מיתת הצדיק כמשחיל בניתא מחלבא, שהרשע בעזיבתו העולם הזה שהיה קשור אליו – הדבר כואב לו מאוד, משא"כ הצדיק שהשכיל להגביר הטוב שבו ולחיות עם זה, ולא לנטות לתאוות העוה"ז, אין חש בקושי לעזוב עוה"ז, ויש להבין שכן הדבר אף בנתיצת עולם השקר וגילוי עולם של אמת של "ונגלה כבוד ה'" יהא קושי גדול לאותו האחוז באהבת עוה"ז, או לאותו אחד שאין נכנע לרצון ה' באמת, והוא הצירוף הנ"ל, ואף ב"פקידה" הזאת שהזכיר הרמח"ל יש להבין שזה בחינתנו כנ"ל.

וז"ל הגר"א (שה"ש ב' טו) בגאולת מצרים היתה תשובת בני" תשובה בלב ותשובה במעשה, וזה שבר כותל המפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים, כששבו בלב אמר מציץ מן החרכים, כששבו במעשה אמר משגיח מן החלונות וכו'. וגם הא דכתיב בנצבים ב' פעמים תשובה, א' הוא כנגד תשובת הלב וזהו והשבות אל לבבך, וכנגד התשובה במעשה אמר ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך, וכנגד תשובה במעשה נאמר ושב ה' אלקיך את שבותך וגו' ושב וקבצך וגו', נגד תשובת הלב אמר "ורחמך" שיתן בלב נוגשך להקל מעליך, וכנגד השניה הוא הקבוץ גליות, עיי"ש, הנה התבאר בדבריו ז"ל חובת התשובה בזמן הזה מפר' הגאולה בפר' נצבים בשני חלקיה בין בפנימיות הלב להאמין בהקב"ה ולבטוח בשמו, ולרצות לחיות כרצונו, ואף במעשה להיכנע להקב"ה, ולחיות בפועל כרצונו בכל פרט בחיי המעשה, וע"ז נאמר ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך וגו' בכל לבבך ובכל נפשך.

וכמה שאנו נשתדל בכוחותינו להגיע לדרגה כזו ולצרף את עצמינו מהסיגים שבנו נזכה להיכתב בספר שיכתב לפניו ית' ליראיו ולחשבי שמו (מלאכי ג), ונוכל לזכות אף לאחרים על ידינו ע"י כח של א' מעיר המציל על כל העיר, ושנים ממשפחה המציל על כל המשפחה, שהשבים בשלימות הראויה יזכו לאחרים שלא זכו לשוב בשלימות, וכנ"ל בס"ד,

עוד בתיקו"ז כד. על החיוב הגדול לכיין בתפילתנו ובתורתנו ומצוותינו לבקש על כבודו ית', שיתגלה בעולם כבודו באמת, ולכיון שישפיע הקב"ה ע"י מצוותינו שפע רוחני בכל העולמות עד עולמנו, וכך יוסר השקר והחושך הזה יותר ויותר, ויתגלה כבודו [לבקש ולכיון על גלות השכינה].

הביאו מכתבי הרמ"ק ז"ל וזה מלשונו לא זכו בעתה בין שבו בין לא שבו עתה יבוא, וכו' זכיותיהם יעמדו להם לבד, אם יזכו יראו, או לא יזכו ויאבדו מתוך הקהל כל א' וא' כפי ענינו, וזה בשיקול דעת עליון השופט איש ואיש כדרכיו, וינחיל ישועתו להגונים וכו' ואם ישו בו ג"כ יזכו, וגם לסיבה זו תהיה יסורים לישראל להשיבם ולהנחילם הטוב והגאולה, וכו' והיינו סוד שימותו רבים מישראל במלחמות וברעב ויצאו רבים לחוץ מכלל עם ה', ורבים ישו בו מעוון, כי יזכו הכל כפי מה שיטו עצמם ביסורים הבאים לבררם, אבל שיעלה בדעת שיהיה תשועה לישראל ושרץ בידם זה הבל, ורבים מתאווים ליום ה' ולא ידעו שהוא להם חושך ולא אור וכו' ע"כ. (ספר ז). והדברים ברורים ונוקבים. (וכנ"ל דהתשובה מוכרחת לגאולה לפחות תשובה מחמת יסורין, מלך קשה כהמן).

וראה רמח"ל במאמר הגאולה (ספר המאמרים) אשר הרחיב והאריך היטב טובות רבות גדולות ועצומות אשר יהיה בזמן הגאולה, והזכיר הרבה סתרי נפלאות הגאולה באורך עצום, (ואף זאת כתב כמה פעמים שמקצר הרבה), ומלשונו שם וכאשר תתפשט החכמה אז יראו וידעו כמה הגדיל ה' לעשות עמנו, כי כאשר חשבו ישראל שהסתיר הקב"ה את פניו מהם ועזב אותם, אז היה מכין להם טובה וברכה, כי אז היה מכין להם אוצרות גדולות וכו', ובאוצרות האלה היה נותן כל הון יקר ונעים וכל סגולת מלכים וכו' עד שנתמלאו האוצרות מה שאין הפה יכול לדבר וכו' וכשיגיע זמן המנוחה הגדולה יפתחו כל האוצרות ומהם יצאו כל מיני מחמדים, וינתנו לישראל חלף עבודתם הקשה בגלותם, וכו' כי כל אותן הימים שהיו ישראל בגלות וכו' אותו האור הראוי לאותם הימים לא אבד, וכו'.

ופירש שם דיהא ב' חלקים בגאולה פקידה, וזכירה, והפקידה תהא בנשמות ישראל וע"ז נאמר אל תשמחי אויבתי כי נפלתי קמתי (מיכה ז), והתנערי מעפר קומי (ישעיה נב) וסוף הפסוק כי אשב בחושך ה' אור לי (מיכה שם) התפתחי מוסרי צואך וגו' (ישעיה שם) הוא נגד הזכירה שיגאלו לגמרי.

ופירש דהפקידה תהא לפני ולפנים במקום נשמות ישראל ולא תהא בחוץ, ועוד שהפקידה עצמה תהא לשעתה ושוב נסגר השער, והתעוררות האור ש'דודי שלח ידו מן החור" גרם ל'ומעי המו עליו', ותמשך לישראל אורה גדולה ועצומה אל כל נשמותיהם אפי' שלא נודעה בגלוי, וינתן בליבם לשוב אל ה' אלקיהם ולבקש אותו וע"ז נאמר בצר לך ומצאוך וגו' באחרית הימים ושבת וגו' (דברים ד). ועיין שם שהאריך בענינים שיהיו נעשים בפקידה הזאת, וכתב שם דעם הפקידה יתחיל ליפתח השער של אור האמת שיהא בזכירה והיינו בגאולה בפועל, משא"כ עד זמן זה היו החלונות והחרכים להשגיח מהם "מציץ מן החרכים", אך עם

עוד הביא שם דחיבור אדום וישמעאל בסוף הגלות [שמוזכר בדברי הרמב"ם ב'אגרת תימן' וצ"ח שם דכן הוא במדרש נסתרות דרשב"י על הפסוק ישעיה כא ז'] הוא ג"כ על תכונת עמלק לקטרג על שורש קיום כלל ישראל בעולם, וכנ"ל דקטרוג זה בא על רפיון בד"ת, [וכיום כבר רואים אנו כמה חיבורים בין אדום לישמעאל] ופירש שם דההצלה מקטרוג זה הוא בחיזוק בתורה, והיינו ג"כ תשובת עמ"י בסוף הגלות כנ"ל בחיזוק גדול בדברי תורה, וכידוע דברי האוה"ח שהביא שגאולת ישראל מגלות הרביעית היא בזכות משה, ומשה ג"כ יגאלנו, והוא גואל בזכות התורה, ואין משה ע"ה חפץ לגאול בטלנים. והוא בזו"ח בראשית ח' י"ב, ובזוהר דברים (ע"ג), שאם ילמדו התורה יגאלו מיד, ואם לאו יהא צריך דין ויסוריין. וכן הוא בגמ' ב"ב ח. מפסוק הושע ח' כי יתנו בגוים עתה אקבצם.

וכמה יש לנו ללמוד מכל זה חיזוק אמתי בדברי תורה, בין בלימוד התורה כראוי, אכן ללמוד! בין העוסק בפרנסתו יראה לקבוע עת ברור לתורה שלא יבטלו בשום זמן (כלשון השו"ע יו"ד רמ"א, או"ח קנ"ה), וה"ה אף אברך כולל העוסק איזה יום בצרכיו לקבוע זמן ברור לתורה, והוא חוב קדוש שבעבר היה ידוע לכל אחד.

ובין בלימוד עצמו להסיר מעצמו כל המפריעים והמצלצלים למיניהם, [והדבר חרפה ממש ללימוד התורה, והרי אפי' לענות למתעטש רפואה בביהמ"ד אמרו בגמ' דאין משיבין מפני ביטול בית המדרש, ק"ו אם מכניס מכשיר דלוק וק"ו כשעונה באמצע, וכי כ"כ נעים לאכול גחלי רתמים (ע"ז ג'), ועיין לעיל בתחילת הדברים מהזוה"ק על עיכוב הגלות].

ובין בטהרת הלימוד עיין ברכות (כ"א) כמה החשיבו מעלת לימוד בטהרה, וכל החפץ לידבק בלימודו בנותן התורה וכמו שהאריך בנפיה"ח ש"ד פ"ז ודאי יזדרז בזה מאוד, וכנודע שכל גדולי עולם בכל הקהילות הקפידו ע"ז.

ובין בידיעת התורה בשלימות, בין בחלק הלמגרס ובין בחלק הלמסבר, [ואמרו ליגרס איניש והדר ליסבר, ובימי רבי שהרבו בלימוד הגמ' יותר (כעין זמנינו שלימוד העיון תופס מקום כמעט לגמרי) אמרו לעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא], ועכ"פ חיוב על כל א' וא' לדעת את כל התורה והוא מצות ושנתם לבניך שיהיו ד"ת ידועין בפיו, והוא ברמב"ם, פ"א הל' ת"ת, ושו"ע יו"ד רמ"ז ד'. ועיין נפיה"ח ש"ד פ"ב שהביא מדרש עתיד הקב"ה לדון את כל העולם וכו' בא מי שיש בידו או שנים סדרים או שלשה אומר לו הקב"ה כל ההלכות למה לא שנית, בא מי שיש בידו כל ההלכות אומר לו הקב"ה למה וכו' חמשה חומשי תורה, הגדה, תלמוד למה לא למדת וכו'.

והוא חוב שבעבר היה שאיפת כל אחד ונחלת רבים ידיעת כל הש"ס וכו', וכל המטרה בהבנת מקום זה שבו אני לומד בעיון הוא ענין זה לדעת היטב כל התורה, וק"ו שיש לו לאדם לרצות ולעשות אכן שידע קודם כל התורה בהבנה בסיסית [כנ"ל למגרס והדר ליסבר]. ואף אם רגיל ללמוד בהבנה הרבה במשך היום, מ"מ חוב ברור על כ"א לראות לקבוע לעצמו זמנים ללמוד כל הש"ס וכו' בהבנה בסיסית וחזרות

אמנם אף אליהו זל"ט יעזור לנו לשוב בשלימות כנ"ל מהרמב"ם, אך זה אפשר יהא כבר נצרך לצירוף באש וכו' כנ"ל ממלאכי (ג).

עיין בדברי הגרי"א זצ"ל בספרו התקופה בסערת אליהו, אשר האריך הרחיב לפרש ענין גלות ממשלת הערב רב כשיצאנו מעט משעבוד גלות העמים, (כנ"ל על סיום פ"י כי תבא, ופרשת נצבים). וכנ"ל מביא מלאכי על הפסוק גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלקים וימלטו. והוא פרעון שרר לרשעים בעוה"ז "ויציצו פועלי און" ותוכנו "להשמדם עדי עד", שתגמר זכותם, ויבא גוא"צ, וכנ"ל מהגר"א דע"ז אמרו ברע"מ (הובא ביאוה"ג לתיקוני קס"ד) "טוב כעס משחוק", טוב כעס שנמסרו ישראל ביד האומות מהשחוק לרשע הערב רב שהשעה משחקת לו שהצדיק שאינו גמור נבלע ומתבלבל מהצלחת הרשע.

והביא שם מהח"ח זצ"ל שאמר על רודפי הדת מבין עם ישראל בזמנו שברור אצלו שהם מזרע עמלק, ע"כ, והביא שם דעמלק מוגדר בחז"ל ככלב, עוד אמרו עליו שנקרא חצוף, וביאר דענין קטרוגו של עמלק הוא על רפיון מדברי תורה כמבואר בחז"ל, והרי התורה היא קיום העולמות כולם כנודע, וכן עם ישראל הם אחוזים בשורש סיבת הבריאה [עיין נפיה"ח ש"ד י"א], וכשיש רפיון מד"ת אזי בא עמלק לקטרג על עיקר קיום ישראל בעולם, ועוצם חוצפתו (חוצפא יסגי ככלב) הוא קטרוגו על התלמידי חכמים בדור, ודוקא דוחק זה לת"ח הוא ממחר את הגאולה, כמו שהביא שם מהגר"א דבשבעים שנים האחרונות השכינה צועקת על דוחק גדול שיהא ללומדי תורה, וע"י נשיכת הנחש לת"ח היא (השכינה) יולדת משית, שדוחקא דת"ח ממחר הגאולה, עיי"ש עוד מה שהביא מהגר"א.

עוד שמענו מהגרי"א זצ"ל שכמו ביציאת מצרים היה ב' שלבים וביציאה עצמה זכו לדרגת "חיה", ובמתן תורה באו לדרגת "יחידה", [כידוע דברי חז"ל שיש ה' שמות (דרגות) לנשמה, נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה] [ותחילת דרגה נוספת זו (היחידה) התחיל בקרי"ס, שהכירו שה' ימלך לעולם ועד], שאין עוד מלבדו כלל ואין חוצץ לפניו ית' כלל. ואתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם, וזהו דרגת ישראל שנאמר ע"ז קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, שישאל וכו' במתן תורה לבקוע כל מחיצות הבריאה [ז' רקיעים] ולהכיר במציאות האמת, וכמו שביצי"מ היה ב' שלבים כן בגאולה העתידה יהא ב' שלבים [כעין הנ"ל מרמח"ל 'פקידה' יזכירה, ושלב הא' הוא לפי"ז בפקידה להכיר בַּאֲמֵת ולקיים "האמינו בי ויצאו" – לכתך אחרי במדבר וכנ"ל לשוב בכל-לב], ושלב הב' הוא במלחמת גוג ומגוג שמקביל לקרי"ס, שאז נבוא לשלימות בדרגת ה"יחידה" ואז "נהיה נתבעים" להגיע לדרגה זו ולהכיר ש"אין עוד מלבדו" כנ"ל, ובכל המצבים הקשים שיראה שאין מנוס [כמו בקרי"ס, מדבר מצד אחד והיס מצד אחר] יהא חובתנו להאמין שה' ילחם לכם ולבטוח בו ית' [כמו בקרי"ס, ויצעקו בניי אל ה', דבר אל בניי ויסעו]. [הנ"ל בשיחותיו האחרונות, וכמה מחזק לשמוע כזאת, כהכנה לזמן שכזה].

עיי"ש, דלכך גלו שלא עסקו בתורה בכוונה הזאת, וא"כ נאמר בזוה"ק הנ"ל שכשיעסקו בתורה ובחלק זה של התורה ללמוד שהכל ברא לכבודו, ולמען גילוי כבודו, נצא מהגלות וברחמים, וזה בבחינת התורה [ואף בשאר לימוד מטרותו כן כנ"ל מהב"ח], ובבחינת המצוות כשנקיים המצוות בכוונה כזאת, נזכה ל'ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלקיכם', (פ"ר ציצית) 'ואשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם' (סוף תצוה).

ובענין עמוד העבודה, הנה עבודת התפילה היא נגד עבודת הקרבנות, [והרי אין מראין סימן טוב לישראל עד שיבקשו שלשתן, כבוד שמים, ביהמ"ק, ומלכות ב"ד כנ"ל], וענין הקרבנות הוא כעין מסירות נפש שמקריב נפש הבהמה תחת נפשו ומוסר נפשו למענו ית', וכפי שפירשו ראשונים בענין הקרבנות, והוא ג"כ הכוונה הרצויה בתפילה כמו שפירש והרחיב הנפה"ח שער ב' פ"ב ופט"ו, ועוד ענין שפיכת נפש בתפילה, ומתדבק בו ית' בתיבות התפילה, ומבטל כל הרצונות האחרים באותו זמן, ועיין שם פ"א הביא לשון הזוה"ק מאן דמצלי צלותא כו' בעי למבעי ולצללאה מ"עומקא דליבא" כו'. ויכוין לבא ורעותא, היינו לכוין ליישר הלב למילים שאומר ולאומרם 'מתוך ליבו', ואכן לרצות לבקש או להודות, ודו"ק, וזו דייקא הכוונה הרצויה, וכך יוכל לבא לדרגה שנאמר עליה בשו"ע סי' צת, עיי"ש, ועיין עירובין סג באורך כמה הלכות ששורשם הוא המתפלל אם דעתו מיושבת עליו יתפלל, ואם לאו כו', ודעת זו היא שנאמר עליה דעת קנית מה חסרת, ודו"ק.

וק"ו המתפלל בחפזה ללא שימת לב למה שאומר, איך לא יבוש לומר ראה בעניניו והוא לא מביט בעניו, ושומע תפילה ותחנון אתה, ולא התחיל להתחנן, וכמה שמחה ואושר יכול להוסיף לאדם שמשיח לפני קונו ונמלך בקונו על כל צרכיו בתפילתו. [וכלשון הפסוק ערב ובקר וצהרים אשיחה וגו', ולשון הגמ' – על תפילה – הימלך בקונך וצא].

ועיין ברכות מ"ז אמרו אל יזרוק אדם ברכה מפיו, ופרש"י במהירות שדומה כמשאוי, וברא"ש בפסקיו – אלא יברך במתן ובכוונה, וכן בטוש"ע סי' ד', ועיין בזה.

עוד בענין ההכנה לגאולה, עיין ספרי החפץ חיים זצ"ל האריך טובא בחובת הלימוד של סדר קדשים, והוא חובה של ממש לצורך ידיעת ההלכות כשיבנה ביהמ"ק, והביא שם דכשיבא הגואל אזי חלק שיכולנו לעשות לבד – דהיינו לימוד ההלכות – נהיה זקוקים אף אז ללומדו, ואם לא נדע ההלכות יכול שאפי' יגרם עיכוב לעבודת ביהמ"ק מחמת זה.

וכן נביא חגי (בי"א) בבנין בית שני נצטוה הנביא לעורר את הכהנים לדעת ההלכות כראוי, עיי"ש, וודאי נכלל בלימוד זה מצות צפי' לגאולה, [שהיא שאלה שנשאל כל אחד עליה בעולם האמת, כדברי חז"ל שבת ל"א] שאם אכן מחכה ומאמין שיכול להיות בכל עת אזי לומד ומשנן כל ההלכות הנצרכות, ואז הצפי' הזו בעצמה כוחה גדול לעורר רחמים, ועיין יחזקאל מג כע"ז על מצות לימוד צורת בית המקדש שזו

כפי הצורך לזכור, ואיזה טעם יש ללומד בעיון מקום זה ובעוד כמה דפים הוא ע"ה דרבנן, ובפרשת ויקרא ועוד הוא ע"ה דאורייתא, ו"כל" גדולי הדורות השקיעו לפחות בתחילת דרכם בלימוד כל הש"ס, וחזרו עליו רבות ואף בהמשך שנותיהם כפי הנראה בספריהם גודל ההיקף והבקיאות לצד עומק העיון.

וכן חלק הלמסבר תוכנו ידיעת התורה על אמיתתה להוציא המסקנא הנכונה להלכה ובפרטי האסור והמותר, כמבואר ברמב"ם פ"א מת"ת הי"א, וכן בשו"ע יו"ד רמ"ו ס"ד להדיא, והוא הוא הנקרא גמרא [כנ"ל ברמב"ם] ונקרא שימוש חכמים [כמו שאמרו קרא ושנה ושימש תלמידי חכמים, סוטה כב] עיין סוטה כב וברש"י שם, וכן בגמ' ב"ב קמה: וברשב"ם שם. וכל א' עושה זאת בדרכו, אם בלימוד גמ' וראשונים, אם בלימוד ב"י ופוסקים, ולזאת צריכה להיות ההכוונה ללימוד שכזה, ודו"ק.

ואף חיזוק שאר קניני תורה כמבואר במשנה באבות, בלימוד נכון ושקידה מרובה, וחיפוש ההבנה הנכונה אף ע"י רבותיו וחבריו ותלמידיו, ודוקא כך, כמבואר שם, ושאר קניני תורה שבהם אכן נוכל לקנותה. [נראה חזו"א באגרתו ח"א ג' י"ג שהגדיר את קניני התורה כשבירת הרצון בחיים השטחיים וליכנס לעומקם של החיים הרוחניים, ושבירת המדות הוא מיתת היצר המולך לחיים של תורה, וכמה מרוממים הדברים].

והרי אמרו מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. [ועיין לעיל בנביא מיכה על חסד] ועיין לקמן בס"ד מדברי הרמח"ל.

וכיון שנעשה כאן נסיון לאסוף כמה נקודות בענין תשובת עמ"י בסוף הגלות, ודאי עלינו להביא את דברי הזוהר (בהאי חיבורא דאיהו ס' הזהר וכו' יפקון ביה מן גלותא ברחמי, ועיין רמח"ל באדיר במרום (דף כב) [ונודע כמה החשיב הגר"א ספר זה] פירש שספר הזוהר הוא "תיבה" ליכנס בה בזמן חבלי משיח, והנכנס בה ניצול מחבלי משיח. והנה יסוד חכמת פנימיות התורה לגלות שהכל הוא כבודו ית', בין בבריאת העולם המתקיים כל רגע ע"י רצונו ובין בהשגחה שכל דבר מגיע מרצון ה', נעיי' רמח"ל דע"ת סי' ל"ו מ', וכנודע מהגר"א בספד"צ שכל מקרי דצח"מ רמוזים בתורה, ועיין בחוה"ל שער הבטחון], ובין בתורה ומצוות שכל מעשה מצוה מגלה את אור פניו ומשרה שכינתו בעולם, ואף הרע ששלט בעוונותינו (דייקא) הוא כולו למען גילוי האמת. שאור האמת תהא ניכרת מתוך החושך, ויראו כולם שאף רע כ"כ גדול אין לו קיום כלל אלא ברצונו, וכל מהותו של הרע הוא מחמת סילוק כבודו, וכשיגלה אור האמת יתבטל "ממלא" השקר, וזו מטרת ה'רע" בעולם, שבזה יוכר לכל עוצם ה'אין עוד מלבדו", כפי שהאריך הרמח"ל בספריו.

וידועים דברי הב"ח בהל' ברכת התורה שכוונתו ית' היתה שנעסוק בתורה שתתעצם נשמתנו ברוחניות קדושת מקור מוצא התורה, שתתדבק נשמתנו וגופינו ואברינו ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה ל"ת, וכשעוסקים בכוונה הזאת היו המה מרכבה לשכינתו ית', והארץ היתה מאירה מכבודו,

ויאהבנו נדבה, ויהיה כטל עלינו, ובשמחה ושלוש מהגלות יוציאנו, ויזרוק עלינו מים טהורים לטהרנו, ובחסד עולם ירחמנו כאיש אשר אמו תנחמנו.

ויזרח כבודו עלינו, ולעיני עמים יגלה צדקתו, וידעו הגוים שהוא מקדש אותנו במקדשו בתוכנו, ויראו כל בשר עין בעין בשוב ה' ציון, ויאתיו כל, ויתנו לו כתר מלוכה.

עצמה זכות אכן לראותו ולקיים זאת בפועל, עיי"ש ברד"ק (מג יא).

יתן ה' בליבנו אהבתו ויראתו בדפקו על פתחנו, לשוב אליו בקראו אלינו, לבטוח ולחסות בסתר כנפיו, להתקדש במצוותיו באמת, יחד שבטי ישראל, להיות זבוקים בתורתו ויודעי שמו.